Projekt

Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla powiatu tomaszowskiego na lata 2021-2028

Tomaszów Mazowiecki 2021 r.

SPIS TREŚCI

WSTĘP **4**

1. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ POWIATU TOMASZOWSKIEGO **5**

1.1 Wybrane elementy charakterystyki społeczno - ekonomicznej powiatu 5

1.2 Rynek pracy w powiecie tomaszowskim 7

1.2.1 Bezrobotni 8

1.2.2 Pracodawcy 11

1.2.3 Prognoza zmian, ocena skali potrzeb 15

1.3 Ochrona zdrowia w powiecie tomaszowskim 17

1.3.1 Prognoza zmian, ocena skali potrzeb 24

1.4 System pomocy społecznej w powiecie tomaszowskim 24

1.4.1 Pomoc społeczna w gminach 25

1.4.2 Powiatowa pomoc społeczna 26

1.4.3 Prognoza zmian w obszarze pomocy społecznej w zakresie objętym diagnozą, ocena skali potrzeb 28

1.5 System pieczy zastępczej w powiecie tomaszowskim 29

1.5.1 Działania na rzecz pełnoletnich wychowanków opuszczających pieczę zastępczą 35

1.5.2 Prognoza zmian w obszarze pieczy zastępczej w zakresie objętym diagnozą, ocena skali potrzeb 36

1.6 Niepełnosprawność w powiecie tomaszowskim 37

1.6.1 Rehabilitacja zawodowa osób niepełnosprawnych 38

1.6.1.1. Analiza bezrobocia osób niepełnosprawnych w latach 2015 - 2020 ……..……38

1.6.1.2. Realizowane zadania przez Powiatowy Urząd Pracy w zakresie rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych w latach 2015 - 2020 …….. 44

1.6.2 Rehabilitacja społeczna osób niepełnosprawnych 45

1.6.3 Prognoza zmian w obszarze rehabilitacji zawodowej i społecznej w zakresie objętym diagnozą, ocena skali potrzeb 49

1.7 Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie 51

1.7.1 Prognoza zmian w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie w zakresie objętym diagnozą, ocena skali potrzeb 53

1.8 Organizacje pozarządowe w powiecie tomaszowskim 54

1.8.1 Prognoza zmian w obszarze współpracy z sektorem pozarządowym w zakresie objętym diagnozą, ocena skali potrzeb 61

2. ZADANIA POWIATU W OBSZARZE ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH W ŚWIETLE WŁAŚCIWYCH PRZEPISÓW. 63

2.1 Rynek pracy 63

2.2 Ochrona zdrowia 64

2.3 Pomoc społeczna 65

2.4 Piecza zastępcza 65

2.5 Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych 66

2.6 Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie 68

3. CELE STRATEGICZNE, KIERUNKI DZIAŁAŃ, SPOSOBY REALIZACJI ZADAŃ 69

4. ANALIZA SWOT 78

5. RAMY FINANSOWE STARATEGII 84

6. UWAGI KOŃCOWE 86

6.1 Podstawy prawne założeń ujętych w dokumencie 86

6.2. Powiązanie z innymi dokumentami programowymi 86

6.3. Monitoring i zasady aktualizacji strategii 87

7. SPIS TABEL I WYKRESÓW 88

Wstęp

Obowiązek opracowania i realizacji strategii rozwiązywania problemów społecznych na szczeblu powiatowym wynika z art. 16b ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej. W przepisie tym ustawodawca określił też, co dokument ten powinien w szczególności zawierać, a mianowicie: diagnozę sytuacji społecznej, prognozę zmian w zakresie objętym strategią, określenie celów strategicznych projektowanych zmian, kierunków niezbędnych działań, sposobu realizacji oraz ram finansowych, a także wskaźników realizacji działań. Ponadto do obowiązku, o którym mowa odnosi się także art. 19 pkt 1 przytoczonej wyżej ustawy, zgodnie z którym opracowanie i realizacja powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych, należy do zadań własnych powiatu i powinno odbywać się ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, wspierania osób niepełnosprawnych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka – po konsultacji z właściwymi terytorialnie gminami.

Niniejszy dokument obejmuje obszary miejscowej, lokalnej polityki społecznej w wymiarze powiatowym takich jak: organizacja rynku pracy, pomoc społeczna, piecza zastępcza, rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych, przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, współpraca z organizacjami pozarządowymi oraz wybrane zagadnienia z ochrony zdrowia. Strategia opracowana na lata 2021 – 2028 powinna być dokumentem, który w perspektywie najbliższych 8 lat wyznacza ramy i kierunki budowania polityki społecznej powiatu, w tym stanowić podstawę dla nowych, szczegółowych programów tworzonych i realizowanych w obszarach działalności powiatu, do których się odnosi. Strategia z całą pewnością powinna też ułatwić, a nawet być jednym z warunków wstępnych do pozyskiwania środków poza budżetem powiatu, w aktualnej perspektywie programowania unijnego lub w ramach celowych programów z budżetu państwa.

Przyjęcie dokumentu przez Radę Powiatu poprzedzone zostało procedurą konsultacji społecznych, zgodnie z przepisami o działalności pożytku publicznego i wolontariacie oraz konsultacjami z gminami Powiatu Tomaszowskiego zgodnie z przepisami o pomocy społecznej. Niniejsza strategia została opracowana wspólnie przez: Powiatowy Urząd Pracy, Wydział Kultury i Promocji powiatu i Referat Zdrowia i Spraw Obywatelskich Starostwa Powiatowego oraz (wiodąca rola) Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie.

1. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ POWIATU TOMASZOWSKIEGO

1.1 Wybrane elementy charakterystyki społeczno – ekonomicznej powiatu

Powiat tomaszowski stanowi jednostkę administracyjną województwa łódzkiego. Rozciąga się na obszarze 1.024,8 km² a w jego skład wchodzi 11 gmin, w tym gmina miejska Tomaszów Mazowiecki oraz 10 gmin wiejskich: Tomaszów Mazowiecki, Będków, Budziszewice, Czerniewice, Inowłódz, Lubochnia, Rokiciny, Rzeczyca, Ujazd i Żelechlinek. Tomaszów Mazowiecki jako siedziba władz powiatu oraz licznych organów administracji publicznej pełni rolę jego stolicy. Stanowi także centrum życia gospodarczego i usługowego dla ludności całego powiatu.

Powiat tomaszowski jest znaczącym ośrodkiem przemysłowym. Na szeroką skalę funkcjonuje i nadal rozwija się tu przemysł ceramiczno-budowlany, wydobywanie surowców skalnych, przemysł drzewny i meblarski oraz papierniczy, przetwórstwo rolno-spożywcze, przemysł chemiczny a także przemysł elektromaszynowy. Dużo mniejszy, ale nadal znaczący udział mają: przemysł włókienniczy i odzieżowy, przemysł metalowy i budownictwo. Krzyżują się tu ważne szlaki komunikacyjne o znaczeniu zarówno regionalnym jak i krajowym.

Bardzo ważnym elementem gospodarki powiatu jest rolnictwo. Według danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku na terenie powiatu tomaszowskiego funkcjonowało 10 430 gospodarstw rolnych, które zajmowały łączną powierzchnię 56 445,1 ha. Przeciętna powierzchnia jednego gospodarstwa wynosiła 5,4 ha. Powiat tomaszowski odznacza się względnie niskim udziałem dużych gospodarstw rolnych oraz względnie wysokim udziałem gospodarstw rolnych o powierzchni mniejszej i średniej. Gospodarstwa rolne o powierzchni mniejszej niż 5,0 ha stanowiły 67,3% ogółu gospodarstw w powiecie tomaszowskim, podczas gdy średnio w kraju oraz województwie łódzkim ich udział kształtował się na poziomie odpowiednio: 69,2% i 59,5%. Zgodnie z danymi Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku *(wyniki PSR z 2020 r. nie są jeszcze dostępne)*, w granicach powiatu tomaszowskiego funkcjonowało 1 214 gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 10,0 ha, które stanowiły 11,6% całkowitej liczby gospodarstw rolnych w powiecie. Tym samym odsetek dużych gospodarstw rolnych na terenie powiatu tomaszowskiego był niższy od średniej dla Polski (15,3%) i województwa łódzkiego (16,2%). Na podstawie

przytoczonych powyżej informacji dotyczących zarówno struktury wielkościowej gospodarstw rolnych, jak również ich przeciętnej powierzchni, należy stwierdzić, iż powiat tomaszowski charakteryzuje się rozdrobnioną strukturą agrarną gospodarstw rolnych. Taka sytuacja, w konsekwencji stawia zdecydowaną większość ich właścicieli wobec konieczności poszukiwania głównych źródeł zarobkowania poza rolnictwem.

Cechą wyróżniającą powiat tomaszowski, zwłaszcza na tle województwa łódzkiego, jest bardzo wysoki poziom lesistości jego obszaru. Ta cecha oraz bogactwo w ogóle walorów przyrodniczych, takich jak rozległe i duże kompleksy leśne, parki krajobrazowe, zbiorniki wodne, Dolina rzeki Pilicy oraz rezerwaty przyrody sprzyjają rozwojowi turystyki w powiecie. Czyni go miejscem często odwiedzanym przez turystów i zachęcającym do wypoczynku głównie mieszkańców województwa łódzkiego. Pomniki przyrody chronione są w dwóch parkach krajobrazowych: Spalskim i Sulejowskim. Oprócz cennych obiektów zabytkowych, powiat tomaszowski może się również poszczycić także innymi interesującymi atrakcjami turystycznymi, wśród których należy wymienić m.in.: Skansen Rzeki Pilicy, Rezerwat Niebieskie Źródła, Groty Nagórzyckie, Bunkier w Konewce, Zalew Sulejowski oraz miejscowości Spała i Inowłódz.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w latach 2015 - 2020 liczba ludności w powiecie tomaszowskim systematycznie malała, co wyraziście obrazuje wykres 1. Na dzień 30.06.2020r. obszar powiatu zamieszkiwało łącznie 116 141 osób (przy czym 53,2% tej liczby stanowili mieszkańcy miasta Tomaszowa Mazowieckiego), a więc o 2530 (ponad 2%) osób mniej niż w roku 2015. Spadek ten był następstwem zarówno ujemnego salda ruchu naturalnego (przyrostu naturalnego), jak i ujemnego salda ruchu wędrówkowego (salda migracji). W strukturze demograficznej powiatu tomaszowskiego, bez względu na jej dynamikę, stale przeważają kobiety – prawie 52,1%. W dniu 31.12.2019 r. średni wiek mieszkańca powiatu wynosił 42,6 lat (niższy niż średnia dla województwa, wyższy niż średnia dla kraju).

Poza powyższymi spostrzeżeniami, w sytuacji społeczno - ekonomicznej powiatu wyraźnie zaznaczają się takie elementy jak ciągle, relatywnie wysoki wskaźnik bezrobocia oraz znaczny odsetek osób niepełnosprawnych, o czym szczegółowo w dalszej części diagnozy.

Wykres 1. Dynamika spadku liczby ludności w powiecie w latach 2015-2020*

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

***w** odniesieniu do 2020 r. dane na dzień 30.06*

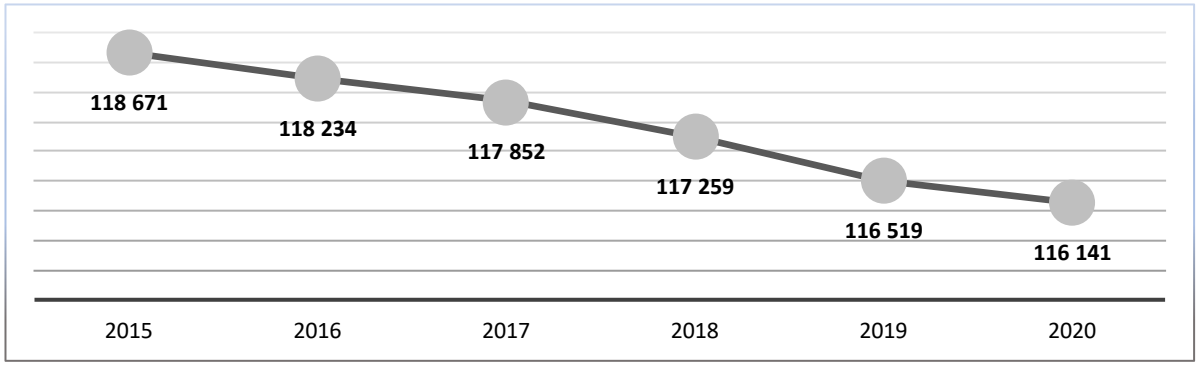

1.2. Rynek pracy w powiecie tomaszowskim

W latach 2015-2019 liczba ludności powiatu tomaszowskiego zmalała o 2 152 osoby. W 2019 roku powiat zamieszkiwało 116 519 osób. W analizowanym okresie zauważalny jest również spadek liczby osób w wieku produkcyjnym, a więc mężczyzn w wieku 18-64 lata i kobiet - 18-59 lat. Mieszkańcy w wieku produkcyjnym stanowili w 2019 roku 61,4% całej populacji
i wskaźnik ten był niższy o 2,4 punktu procentowego w porównaniu z rokiem 2015.

W badanym okresie także w grupie osób w wieku przedprodukcyjnym zauważalna jest tendencja spadkowa w zakresie liczebności (o 321 osób), jednak ich udział w ogóle mieszkańców utrzymuje się na stałym poziomie 15%.

Odmienna tendencja z kolei dotyczy mieszkańców w wieku poprodukcyjnym. W okresie 2015-2019 ich liczba wzrosła o 2 315 osób, zaś ich udział wzrósł o 2,4 punktu procentowego i w 2019 roku wynosił 23,6%.

Tabela 1. Ludność powiatu tomaszowskiego w latach 2015-2019 według kategorii ekonomicznych

Kategoria	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**
Ludność ogółem	118 671	118 234	117 852	117 259	116 519
Wiek przedprodukcyjny	17 799	17 787	17 705	17 731	17 478
Wiek produkcyjny	75 674	74 620	73 687	72 504	71 528
Wiek poprodukcyjny	25 198	25 827	26 460	27 024	27 513

Opracowanie własne na podstawie na podstawie: bdl.stat.gov.pl (dostęp: 18.03.2021)

Na podstawie przedstawionych danych można również obliczyć wskaźnik obciążenia demograficznego, czyli stosunek liczby ludności w wieku przed- i poprodukcyjnym do liczby ludności w wieku produkcyjnym. Im wyższa wartość wskaźnika, tym większe obciążenie osób pracujących kosztami utrzymania dzieci i osób będących na emeryturze. W powiecie tomaszowskim w 2019 roku 1 osoba w wieku produkcyjnym utrzymywała siebie i 0,63 osoby w wieku nieprodukcyjnym, w 2015 roku - siebie i 0,57 osoby w wieku nieprodukcyjnym.

1.2.1. Bezrobotni

Na przestrzeni ostatnich lat liczba bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Tomaszowie Mazowieckim systematycznie malała. Jedynie w 2020 roku widzimy wzrost bezrobocia wynikający z ograniczeń spowodowanych sytuacją epidemiologiczną w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-COV-2. Powiat tomaszowski plasuje się w pierwszej piątce powiatów województwa o najwyższej stopie bezrobocia

Tabela 2. Bezrobotni zarejestrowani w PUP w Tomaszowie Mazowieckim w latach 2015-2020

Kategoria	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**
Bezrobotni ogółem	5343	4401	3748	3624	3330	3807
w tym kobiety	2742	2310	1979	1729	1618	1916

Opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl (dostęp: 18.03.2021)

Liczba osób rejestrujących się w Urzędzie Pracy przekłada się bezpośrednio na wysokość stopy bezrobocia. W latach 2015-2019 spadek stopy bezrobocia zauważalny był nie tylko w powiecie tomaszowskim, ale również w województwie łódzkim i kraju. W 2020 roku wskaźnik ten dla powiatu tomaszowskiego wzrósł o 0,9 punktu procentowego w porównaniu

do końca 2019 roku. W ostatnim roku stopa bezrobocia w powiecie tomaszowskim była wyższa o 1,5 punktu procentowego od stopy dla Polski i województwa łódzkiego.

Wykres 2. Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 2015-2020

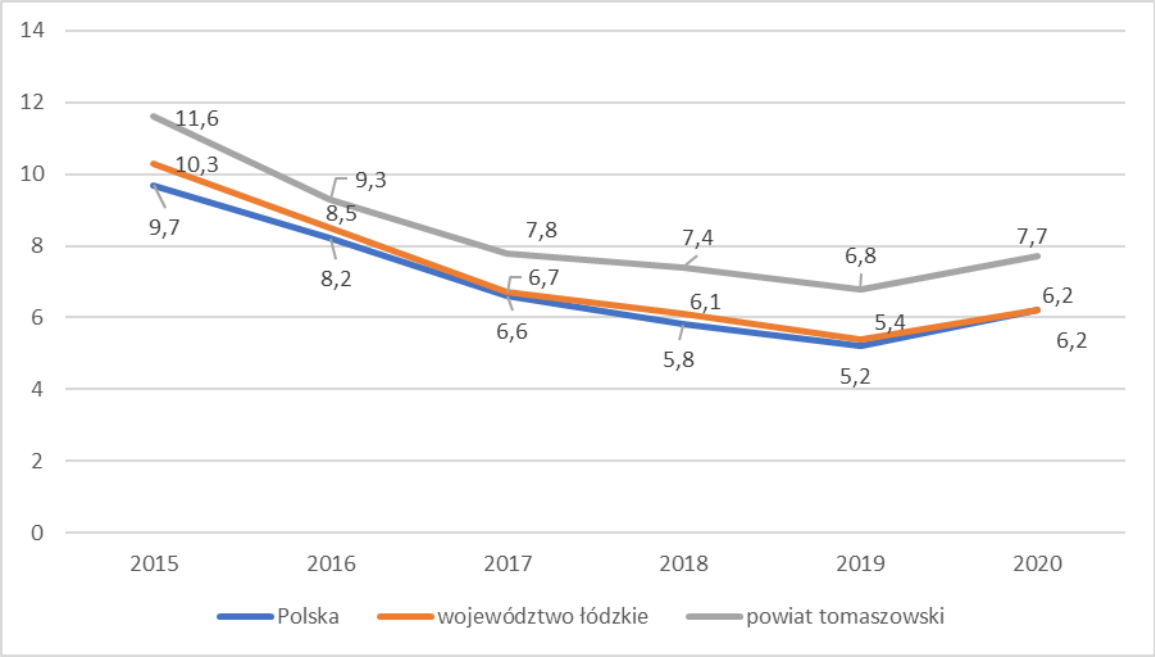

Opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl

Ponad połowa osób bezrobotnych to mieszkańcy miasta Tomaszowa Mazowieckiego. W 2020 roku stanowili oni 59,8% ogółu zarejestrowanych, zaś w poprzednich latach ich udział był nieco niższy i w 2019 wynosił 59,4%, a w 2015 - 57,4%. Gminami o dużej liczbie bezrobotnych są: gmina Tomaszów Mazowiecki, Lubochnia i Ujazd.

Dane dotyczące liczby bezrobotnych w poszczególnych gminach powiatu tomaszowskiego zestawiono w poniższej tabeli.

Tabela 3. Bezrobotni zarejestrowani w podziale na gminy w latach 2015-2020

Gmina	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Tomaszów Mazowiecki - miasto	3066	2522	2237	2158	1978	2275
Będków	98	87	81	69	58	74
Budziszewice	94	82	61	60	56	54
Czerniewice	235	191	131	142	110	127
Inowłódz	176	181	123	123	133	136
Lubochnia	308	246	203	228	220	245
Rokiciny	203	165	145	132	116	114
Rzeczyca	192	143	113	95	96	118

Tomaszów Mazowiecki – gmina	462	384	338	314	275	338
Ujazd	354	275	217	214	206	236
Żelechlinek	155	125	99	89	82	90
Ogółem	**5343**	**4401**	**3748**	**3624**	**3330**	**3807**

Opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl (dostęp: 23.03.2021)

Spośród osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy największy udział mają długotrwale bezrobotni, czyli osoby pozostające w rejestrach minimum 12 miesięcy w ciągu 2 lat. W 2020 roku stanowili oni 49,2% wszystkich bezrobotnych. Największy odsetek długotrwale bezrobotnych odnotowano w 2015 i 2016 roku, tj. odpowiednio 52,6% i 52,3%. Drugą co do wielkości grupę zarejestrowanych w Urzędzie Pracy stanowią osoby bez kwalifikacji zawodowych, tj. osoby nieposiadające kwalifikacji do wykonywania jakiegokolwiek zawodu poświadczonych dyplomem, świadectwem lub innym dokumentem uprawniającym do wykonywania zawodu. W minionym roku 32,9% osób bezrobotnych nie posiadało kwalifikacji. Był to najwyższy wskaźnik w tej grupie w latach 2015-2020. Kolejną grupą osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy są osoby w wieku powyżej 50 lat. W 2020 roku stanowili oni 26,3% ogółu bezrobotnych i był to najniższy odsetek tej grupy na przestrzeni ostatnich 6 lat. Osoby do 30 roku życia w ostatnim roku stanowiły 22,0% ogółu bezrobotnych, zaś osoby z orzeczoną niepełnosprawnością – 6,9%.

Tabela 4. Osoby bezrobotne w szczególnej sytuacji na rynku pracy w latach 2015-2020

Kategoria	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Do 30 roku życia	1306	954	810	782	724	837
Po 50 roku życia	1502	1303	1032	1004	928	1001
Długotrwale bezrobotni	2792	2316	1847	1650	1551	1872
Bez kwalifikacji zawodowych	1673	1440	1198	1133	1053	1252
Osoby niepełnosprawne	475	389	287	299	261	261

Źródło danych: Sprawozdanie o rynku pracy MPiPS-01

Analizie poddano również osoby bezrobotne zarejestrowane według czasu pozostania bez pracy. Jak obrazuje poniższa tabela w 2020 roku zwiększyła się liczba osób bezrobotnych pozostających bez pracy dłużej niż 1 rok. Ich udział w ogólnej liczbie zarejestrowanych

wyniósł 38,5%. W latach 2015-2019 co trzecia osoba bezrobotna w ostatnim roku nie pracowała. Osoby te zasilają szeregi osób długotrwale bezrobotnych.

Tabela 5. Bezrobotni zarejestrowani pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok w latach 2015-2020

Kategoria	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ogółem bezrobotnych	1800	1562	1284	1172	1129	1464
Ogółem w % bezrobotnych ogółem	33,7	35,5	34,3	32,3	33,9	38,5
W % ludności aktywnej zawodowo	*3,9*	*3,3*	*2,7*	*2,4*	*2,3*	*3,0*

Opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl (dostęp: 18.03.2021)

1.2.2. Pracodawcy

Według danych GUS na dzień 31.12.2020 roku na terenie powiatu tomaszowskiego zarejestrowane były 10132 podmioty gospodarki narodowej. W porównaniu do końca 2019 roku było ich więcej o 330, natomiast o 838 więcej w porównaniu do 2015 roku. 97,0% podmiotów zasila sektor prywatny, z czego zdecydowaną większość stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.

Tabela 6. Podmioty zarejestrowane na terenie powiatu tomaszowskiego wg sektorów własnościowych w latach 2015-2020

Podmioty gospodarki narodowej		2015	2016	2017	2018	2019	2020
ogółem		9294	9290	9385	9524	9802	10132
Sektor publiczny - ogółem		302	296	289	281	278	278
w tym	państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	205	201	193	188	182	182
	spółki handlowe	11	11	12	9	9	9
Sektor prywatny - ogółem		8991	8990	9089	9233	9515	9832
w tym	osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	7242	7186	7230	7383	7602	7847

	spółki handlowe	483	526	561	561	598	660
	spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	91	92	90	76	70	78
	spółdzielnie	33	39	38	27	25	25
	fundacje	28	31	36	37	37	39
	stowarzyszenia i organizacje społeczne	276	281	290	277	291	298

Opracowanie własne na podstawie bdl.stat.gov.pl (dostęp: 18.03.2021)

Największy odsetek, bo 95,9% wszystkich firm stanowią mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające 0-9 pracowników. Małe firmy stanowiły w ubiegłym roku 3,3% wszystkich podmiotów w powiecie, a ich liczba na przestrzeni ostatnich 6 lat systematycznie maleje.

Tabela 7. Podmioty z terenu powiatu tomaszowskiego wg klas wielkości w latach 2015-2020

Kategoria		**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**
Ogółem		9294	9290	9385	9524	9802	10132
W tym zatrudniających	Liczba pracowników:						
	0-9	8829	8832	8929	9080	9367	9713
	10-49	377	368	361	351	347	330
	50-249	81	83	88	87	82	82
	250-999	7	7	7	6	6	7

Opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 18.03.2021)

W 2020 roku zauważalna jest zdecydowanie mniejsza liczba podmiotów nowo zarejestrowanych w porównaniu z latami 2015-2019. W ubiegłym roku powstały o 174 podmioty mniej niż w roku 2019. Spośród 752 nowych firm w 2020 roku najwięcej przedsiębiorstw powstało z sekcji G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, wyłączając motocykle (21,5%) i z sekcji F - Budownictwo (18,1%). W minionym roku zauważalny jest rozwój Sekcji D - Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych oraz sekcji J - Informacja i komunikacja. To w tych sektorach zauważalny jest wzrost nowo powstałych przedsiębiorstw w ostatnich latach.

Tabela 8. Podmioty nowo zarejestrowane według sekcji PKD w powiecie tomaszowskim w latach 2015-2020

Sekcja PKD		2015	2016	2017	2018	2019	2020
A	**Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo**	12	9	11	8	12	20
B	**Górnictwo i wydobywanie**	0	2	0	0	0	0
C	**Przetwórstwo przemysłowe**	95	75	84	77	102	66
D	**Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych**	1	4	0	6	3	15
E	**Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją**	2	1	4	2	0	1
F	**Budownictwo**	123	119	132	169	196	136
G	**Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle**	218	198	205	212	182	162
H	**Transport i gospodarka magazynowa**	42	57	69	58	51	53
I	**Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi**	15	32	24	24	25	22
J	**Informacja i komunikacja**	19	18	24	34	29	38
K	**Działalność finansowa i ubezpieczeniowa**	15	14	20	20	19	12
L	**Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości**	18	11	17	12	19	16
M	**Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna**	65	58	61	61	67	58
N	**Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca**	21	30	36	44	56	31
O	**Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne**	2	0	0	0	3	0

P	**Edukacja**	29	22	38	19	28	23
Q	**Opieka zdrowotna i pomoc społeczna**	22	43	24	30	33	31
R	**Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją**	15	12	19	37	21	11
S i T	**Pozostała działalność usługowa i gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby**	58	53	50	87	80	57
	Ogółem	**772**	**758**	**818**	**900**	**926**	**752**

Opracowanie własne na podstawie BDL (dostęp: 18.03.2021)

Biorąc pod uwagę mapę gospodarczą powiatu tomaszowskiego, widać, że miejsca pracy ulokowane są głównie na terenie miasta Tomaszów Mazowiecki. Wiodącymi pracodawcami, zatrudniającymi powyżej 250 pracowników są m.in.: Ceramika Paradyż Sp. z o.o. (1266 osób), Tomaszowskie Centrum Zdrowia Sp. z o.o. (1018 osób), Chipita Poland Sp. z o.o. (988 osób), ROLDROB SA (725 osób), Megatech Industries Tomaszów Sp. z o.o. (507 osób).

Ponadto na terenie Tomaszowa Mazowieckiego funkcjonuje wiele firm średniej wielkości. Są to m.in.: Syntom Metal Recycling Sp. z o.o. (162 osoby), Trans Plus SJ (159 osób), Wagran Sp. z o.o. (124 osoby), Europochette Polska Sp. z o.o. (120 osób), Ice Full Dystrybucja Sp. z o.o. (205 osób), Miejski Zakład Komunikacyjny w Tomaszowie Mazowieckim Sp. z o.o. (117 osób), UST-M Sp. z o.o. (86 osób), ARTOM Budownictwo Sp. z o.o. (71 osób), EZBUD Sp. z o.o. (85 osób), TOMTEX SA (93 osoby), BALEX METAL Sp. z o.o. (136 osób).
Na terenach wiejskich powiatu tomaszowskiego również funkcjonują przedsiębiorstwa duże i średnie. W gminie Ujazd usytuowane są: Fabryka Przyczep Niewiadów Sp. z o.o. (432 osoby), Euroglas Polska Sp. z o.o. (491 osób), Eurobox Polska Sp. z o.o. (300 osób), POSIADALO Sp. z o.o. (235 osób), AGROSKŁAD SJ (147 osób). W gminie Tomaszów Mazowiecki: BETA Kopacz Paweł (229 osób), Trans-Pik Piotr Kopacz (319 osób). W gminie Rokiciny: Zakłady Mięsne Piekarscy SJ (176 osób), w gminie Lubochnia: Tomplan Sp. z o.o. (94 osoby), a w gminie Inowłódz: Centralny Ośrodek Sportu (129 osób).
Znaczącymi pracodawcami w powiecie tomaszowskim są również instytucje zaliczane do szeroko rozumianego sektora publicznego. Wymienić należy: Urząd Miasta, Starostwo Powiatowe, Urząd Skarbowy, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, placówki oświatowe.

W świetle powyższy danych istotne dla rynku pracy powiatu tomaszowskiego są następujące cechy:
- relatywnie wysokie bezrobocie na tle województwa łódzkiego,
- 49,2% ogółu bezrobotnych stanowią długotrwale bezrobotni,
- co trzecia osoba bezrobotna w ostatnim roku nie pracowała
- 32,9% osób bezrobotnych nie posiadało kwalifikacji,
- wysoki udział mikroprzedsiębiorstw o ogóle podmiotów gospodarczych (95,9%),
miejsca pracy ulokowane są głównie na terenie miasta Tomaszów Mazowiecki.

1.2.3. Prognoza zmian w obszarze rynku pracy, ocena skali potrzeb

Rynek pracy jest zjawiskiem dynamicznym, wrażliwym na czynniki ekonomiczne, polityczne, społeczne, zarówno w skali mikro jak i makro. Dlatego tak trudno sporządzić prognozę zmian w tym obszarze. Skutki wynikające z wprowadzanych ograniczeń w związku z epidemią COVID-19 wywołują negatywne konsekwencje dla gospodarki, co z kolei przekłada się bezpośrednio na rynek pracy. Od 2020 roku publiczne służby zatrudnienia uczestniczą w realizacji działań pomocowych na rzecz utrzymania istniejących miejsc pracy oraz wsparcia podmiotów gospodarczych w okresie nieprowadzenia działalności lub jej znacznego ograniczenia.
Jak wynika z analizy dokumentów strategicznych, dotyczących rozwoju zasobów ludzkich oraz działań na rzecz zatrudnienia, sporządzanych na szczeblu krajowym i regionalnym wyzwaniem jest ograniczenie wysokiego bezrobocia oraz podejmowanie działań mających przyczynić się do wzrostu zatrudnienia oraz wsparcia osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym. Minister ds. pracy jako główny cel określił zwiększenie wskaźnika zatrudnienia. Działania prowadzące do osiągnięcia założonego celu są zgrupowane zarówno w obszarze zwiększenia efektywności zarządzania rynkiem pracy, jak i zwiększenia adaptacyjności na rynku pracy. Kierunki zmian dotyczą m.in. :

- efektywnej aktywizacji zawodowej osób niepracujących, w szczególności długotrwale wykluczonych z rynku pracy oraz wcześniej niepracujących,
- rozwój usług i instrumentów rynku pracy poprzez podniesienie efektywności urzędów pracy,
- wsparcie osób młodych, aby zapobiec utracie ich potencjału, poprzez wspieranie transferu edukacja-zatrudnienie,

- podniesienie poziomu kompetencji oraz kwalifikacji obywateli,
- wspieranie systemu edukacji zawodowej, ustawicznej oraz uczenia się przez całe życie,
- wsparcie w tworzeniu nowych miejsc pracy,
- poprawa sytuacji osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Równie trudne okazuje się również określenie skali potrzeb finansowych na zaspokojenie potrzeb osób bezrobotnych i pracodawców. Poziom środków w latach 2015-2020 charakteryzował się sporą dynamiką, co było uwarunkowane poziomem bezrobocia. Z roku na rok w powiecie tomaszowskim odnotowywano spadek liczby bezrobotnych. Jak wskazują dane zestawione w tabeli 8 poziom środków na aktywizację osób bezrobotnych w latach 2018 - 2019 był znacznie niższy niż w latach wcześniejszych. Rok 2020 przyniósł niekorzystne zmiany, które spowodowała sytuacja epidemiologiczna w związku z wirusem SARS-CO-2. Działania Urzędu zwrócone były również na ochronę miejsc pracy i wsparcie przedsiębiorców, którzy z powodu ograniczeń mieli ograniczone możliwości prowadzenia działalności

Tabela 9. Wydatki na aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu oraz na zapobieganie, przeciwdziałanie i zwalczanie COVID-19 w latach 2015-2020 (w zł)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Wydatki Funduszu Pracy na aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu	13.581.782	16.730.832	16.948.759	11.006.382	9.133.048	7.518.321
w tym EFS	5.969.251	5.877.052	5.654.874	5.412.875	5.573.644	4.566.974
Liczba osób zaktywizowanych w ramach tych środków	2466	2603	2680	1849	1929	1585
Wydatki na zapobieganie, przeciwdziałanie i zwalczanie COVID-19	Nie dotyczy					40.379.030
w tym EFS						2.863.616
Liczba osób zaktywizowanych w ramach tych środków						9394

Źródło danych: Powiatowy Urząd Pracy w Tomaszowie Mazowieckim

Angażowanie środków publicznych na finansowanie instrumentów oraz usług rynku pracy z punktu widzenia bezrobotnych ma ogromne znaczenie, bowiem często uczestnictwo, np. w

stażu, robotach publicznych czy pracach interwencyjnych jest jedyną szansą na zaistnienie lub powrót na rynek pracy po długim okresie dezaktywacji zawodowej, a także szansą na legalne zatrudnienie.
Uwzględniając zainteresowanie osób bezrobotnych oraz potrzeby pracodawców w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków na wsparcie zatrudnienia należy stwierdzić, że w powiecie **zapotrzebowanie na środki z Funduszu Pracy jest wyższe niż możliwości budżetowe.**

1.3. Ochrona zdrowia w powiecie tomaszowskim

Tomaszowskie Centrum Zdrowia Sp. z o.o. usytuowane na terenie Tomaszowa Mazowieckiego jest podstawową jednostką w powiecie tomaszowskim świadczącą usługi ochrony zdrowia oraz opieki medycznej w zakresie leczenia szpitalnego. Na terenie szpitala funkcjonują oddziały: anestezjologii i intensywnej terapii, chirurgii ogólnej i onkologicznej, chirurgii urazowo-ortopedycznej, chorób wewnętrznych, ginekologiczno-położniczy, neurologiczny, noworodkowy, obserwacyjno-zakaźny, okulistyczny, otolaryngologiczny, pediatryczny, psychiatryczny, rehabilitacyjny, pododdział urologiczny a także blok operacyjny, szpitalny oddział ratunkowy, ratownictwo medyczne, zakład pielęgnacyjno-opiekuńczy, zakład diagnostyki laboratoryjnej, pracownia RTG i stacja dializ. Działa tu również Centrum Kardiologii Scanmed, gdzie wykonywane są zabiegi diagnostyczne i terapeutyczne a pacjentom udziela się konsultacji kardiologicznych. W ramach usług świadczonych przez Tomaszowskie Centrum Zdrowia Sp. z o.o. funkcjonuje 19 specjalistycznych poradni lekarskich. Są to: podstawowa opieka zdrowotna, poradnia alergologiczna dla dzieci, poradnia chirurgii ogólnej, poradnia chirurgii onkologicznej, poradnia chirurgii urazowo- ortopedycznej, poradnia chorób zakaźnych, poradnia diabetologiczna, poradnia fizjoterapii, poradnia ginekologiczno- położnicza, poradnia gruźlicy i chorób płuc, poradnia leczenia uzależnień, poradnia medycyny pracy, poradnia neonatologiczna, poradnia neurologiczna, poradnia okulistyczna, poradnia otolaryngologiczna, poradnia psychologiczna, poradnia urologiczna, poradnia zdrowia psychicznego.

Mieszkańcom powiatu tomaszowskiego oferowana jest także nocna pomoc lekarska, którą można uzyskać w godzinach 18.00-08.00 w dni powszednie i całodobowo w weekendy i dni ustawowo wolne od pracy.

Wg danych z 2021 roku w powiecie tomaszowskim funkcjonuje 36 podmiotów podstawowej opieki zdrowotnej. Badania diagnostyczne w zakresie endoskopii, tomografii komputerowej i rezonansu magnetycznego, mieszkańcy powiatu mogą wykonać w 1 placówce znajdującej się na terenie Tomaszowa Mazowieckiego, tj. w Tomaszowskim Centrum Zdrowia Sp. z o.o., ul. Jana Pawła II 35.

Tabela 10. Wykaz gabinetów podstawowej opieki zdrowotnej w powiecie tomaszowskim

l.p.	Adres	Numer telefonu
1	Amicus-Med., ul. Reymonta 5, 97-320 Będków	Tel. 447 197 462
2	Centrum Medyczne ALMED, ul. Piłsudskiego 32, 97-200 Tomaszów Maz.	Tel. 447 246 947
3	Centrum Medyczne ALMED, ul. Dzieci Polskich 19, 97-200 Tomaszów Maz.	Tel. 447 236 682
4	Centrum Medyczne ALMED, ul. Zawada 257, 97-200 Zawada	Tel.447 109 044
5	Centrum Medyczne ALMED, ul. Ogrodowa 53 97-200 Tomaszów Maz.	Tel.577 508 999
6	Centrum Medyczne Czerniewice Sp. z o.o., ul. Mazowiecka 34, 97-216 Czerniewice	Tel. 447 104 212
7	Centrum Medyczne KA-MED Sp. z o.o., ul. Dworcowa 1/15, 97-200 Tomaszów Maz.	Tel.447 246 587
8	Centrum Medyczne SALUS, ul. Reymonta 8, 97-319 Będków	Tel. 447 257 027
9	Eskulap Sp. z o.o., Aleje Marszałka Józefa Piłsudskiego 56/58, 97-200 Tomaszów Maz.	Tel. 608 891 522
10	MIRMED, ul. Mireckiego 90, 97-200 Tomaszów Maz.	Tel. 447 246 827
11	NZOZ „Centrum Zdrowia”, ul. Barlickiego 15, 97-200 Tomaszów Maz.	Tel. 507 046 123
12	NZOZ „KALINA” Iwona Tomczyk, ul. Kościelna 19, 97-225 Ujazd	Tel. 447 192 422
13	NZOZ „KAMED”, ul. Piłsudskiego 12, 97-215 Spała	Tel.447 101 585
14	NZOZ „MEDICA”, ul. Strzelecka 12,	Tel. 447 232 513

	97-200 Tomaszów Maz.	
15	NZOZ „MED-KOM”, ul. Fabryczna 36, 97-200 Tomaszów Maz.	Tel. 447 260 283
16	NZOZ „MED-KOM”, ul. Tomaszowska 2, 97-200 Komorów	Tel. 447 237 502
17	NZOZ „MEDYK”, ul. Łódzka 8a, 97-221 Rokiciny	Tel. 447 195 509
18	NZOZ Poradnia Medycyny Rodzinnej Jacek Cimanowski, ul. Jana Susika 4, 97-226 Żelechlinek	Tel. 447 122 722
19	NZOZ „Poradnia Rodzinna w Budziszewicach”, ul. J.Ch.Paska 33, 97-212 Budziszewice	Tel. 447 102 326
20	NZOZ „PROMED”, ul. Tomaszowska 1B, 97-221 Rokiciny	Tel. 447 195 017
21	NZOZ ”BIAMED”, ul. Wilcza 29/31, 97-200 Tomaszów Maz.	Tel. 447 231 514
22	NZOZ spółka lekarska „ZDROWIE”, ul. Bohaterów 14 Brygady 17, 97-200 Tomaszów Maz.	Tel. 447 260 471
23	NZOZ ”TOM-MED”, ul. Jana Pawła II 6, 97-200 Tomaszów Maz.	Tel. 447 251 853
24	NZOZ VIVADENT, ul. Brzezińska 1A, 97-221 Rokiciny Kolonia	Tel. 447 195 024
25	NZOZ przy Zakładzie Pracy Chronionej PPH TOMA Sp. z o.o., ul. Piłsudskiego 57, 97-200 Tomaszów Maz.	Tel. 447 246 254
26	NZOZ w Lubochni, ul. Łódzka 17, 97-217 Lubochnia	Tel. 447 103 190
27	NZOZ w Lubochni, ul. Glinnik II 46A, 97-217 Lubochnia	Tel. 447 103 190
28	Poradnia Rodzinna Jacek Patykowski, ul. Piłsudskiego 24, 97-200 Tomaszów Maz.	Tel. 447 244 008
29	Poradnia Rodzinna Jarosław Krawczyk, ul. Piłsudskiego 24, 97-200 Tomaszów Maz.	Tel. 447 242 247
30	ZNOZ „PROMYK” Śmietanka Spółka Jawna, ul. Zagajnikowa 3, 97-200 Tomaszów Maz.	Tel. 447 242 025
31	Przychodnia Rodzinna, ul. Główna 13/17, 97-213 Smardzewice	Tel. 443 070 649
32	Przychodnia Rodzinna, ul. Tuwima 4, 97-215 Inowłódz	Tel. 443 070 649

33	Przychodnia Rodzinna, ul. ks. J. Kitowicza 12, 97-220 Rzeczyca	Tel. 443 070 649
34	Tomaszowskie Centrum Zdrowia Sp. z o.o., ul. Jana Pawła II 35, 97-200 Tomaszów Maz.	Tel. 447 257 273
35	ZOZ, ul. Parkowa 4, 97-225 Ujazd	Tel. 447 192 112
36	ZOZ, ul. Niewiadów 4, 97-225 Niewiadów	Tel. 447 192 262

Źródło danych: Referat Zdrowia i Spraw Obywatelskich

Tabela 11. Wykaz placówek z powiatu tomaszowskiego wykonujących badania diagnostyczne

l.p.	Adres placówki	Pracownia
1	Tomaszowskie Centrum Zdrowia Sp. z o.o. ul. Jana Pawła II 35 97-200 Tomaszów Mazowiecki	Pracownia endoskopii
2	Tomaszowskie Centrum Zdrowia Sp. z o.o. ul. Jana Pawła II 35 97-200 Tomaszów Mazowiecki	Pracownia tomografii komputerowej
3	Tomaszowskie Centrum Zdrowia Sp. z o.o. ul. Jana Pawła II 35 97-200 Tomaszów Mazowiecki	Pracownia rezonansu magnetycznego

Źródło danych: Referat Zdrowia i Spraw Obywatelskich

Istotnym elementem systemu ochrony zdrowia jest dostępność do usług aptecznych. W 2021 roku na terenie powiatu tomaszowskiego odnotowano istnienie 33 ogólnodostępnych aptek oraz 3 punktów aptecznych.

Tabela 12 . Wykaz aptek z terenu powiatu tomaszowskiego

l.p.	Apteka-adres	Godziny pracy	
		poniedziałek-piątek	Sobota
1)	Tomaszów Mazowiecki ul. Dr. Karola Benniego 6a	8:00-19:00	8:30-14:30
2)	Tomaszów Mazowiecki ul. Bohaterów 14 Brygady 17/8	8:00-20:00	8:00-15:00
3)	Tomaszów Mazowiecki ul. Dworcowa 1/15	8:00-16:00	-
4)	Tomaszów Mazowiecki ul. Dzieci Polskich 28	8:00-20:00	8:00-16:00
5)	Tomaszów Mazowiecki ul. Fabryczna 36	8:00-19:00	8:00-13:00
6)	Tomaszów Mazowiecki ul. Głowackiego 3	7:00-21:00	8:00-15:00
7)	Tomaszów Mazowiecki ul. Graniczna 4 a	NON-STOP	NON-STOP
8)	Tomaszów Mazowiecki ul. Jałowcowa 13	8:00-19:00	8:00-14:00
9)	Tomaszów Mazowiecki ul. Jana Pawła II 6	7.30-20:00	8:00-14:00
10)	Tomaszów Mazowiecki ul. Jana Pawła II 22 lok. 1	8:00-20:00	Sobota:8:00-20:00 Niedziela handlowa: 10:00-19:00
11)	Tomaszów Mazowiecki ul. Konstytucji 3-go Maja 1/3	9:00-21:00	Sobota: 9:00-21:00 Niedziela handlowa: 10:00-18:00
12)	Tomaszów Mazowiecki Plac Kościuszki 5	7:00-21:00	7:00-21:00

13)	Tomaszów Mazowiecki Plac Kościuszki 9	7:30-20:00	8:00-14:00
14)	Tomaszów Mazowiecki Plac Kościuszki 20	8:00-19:00	8:00-15:00
15)	Tomaszów Mazowiecki ul. Legionów 57	8:00-19:00	8:00-14:00
16)	Tomaszów Mazowiecki ul. Mireckiego 88	7:00-19:00	8:00-14:00
17)	Tomaszów Mazowiecki ul. Plac G. Narutowicza 7	8:00-17:00	8:00-14:00
18)	Tomaszów Mazowiecki ul. Ostrowskiego 12	7:00-21:00	7:30-15:00
19)	Tomaszów Mazowiecki ul. Słowackiego 8/10	8:00-20:00	Sobota: 8:00-20:00 Niedziela (wszystkie z wyłączeniem dni świątecznych) 8:00-20:00
20)	Tomaszów Mazowiecki ul. Słowackiego 22	7:00-22:00	7:00-15:00
21)	Tomaszów Mazowiecki ul. Smugowa 6	7:00-20:00	8:00-16:00
22)	Tomaszów Mazowiecki ul. Św. Antoniego 32	8:00-19:00	9:00-14:00
23)	Tomaszów Mazowiecki ul. Warszawska 1	9:00-21:00	Sobota: 9:00-21:00 Niedziele handlowe: 10:00-19:00
24)	Tomaszów Mazowiecki ul. Warszawska 46	9:00-20:00	9:00-15:00
25)	97-319 Będków ul. Reymonta 5a	8:00-20:00	8:00-17:00
26)	97-212 Budziszewice ul. J.Ch. Paska 62	8:30-17:00	8:00-12:00

27)	97-216 Czerniewice ul. Mazowiecka 62	8:00-18:00	8:00-13:00
28)	97-215 Inowłódz ul. Juliana Tuwima 4	8:00-18:00	8:00-15:00
29)	97-217 Lubochnia ul. Łódzka 2	8:00-18:00	8:00-14:00
30)	97-221 Rokiciny ul. Tomaszowska 1A Kolonia Rokiciny	8:00-19:00	8:00-15:00
31)	97-220 Rzeczyca ul. Mościckiego 5	8:00-17:00	8:00-13:00
32)	97-213 Smardzewice ul. Główna 16/18	8:00-16:00	-
33)	97-215 Spała ul. Piłsudskiego 12	8:00 -19:00	8:00-15:00
34)	97-225 Ujazd Plac Wolności 3	8:00-18:00	8:00-14:00
35)	97-225 Ujazd ul. Sienkiewicza 27	9:00-18:00	9:00-13:00
36)	97-226 Żelechlinek ul. Susika 5	8:30-18:00	9:00-12:00

Źródło danych: Referat Zdrowia i Spraw Obywatelskich

Tabela 13. Wykaz punktów aptecznych z terenu powiatu tomaszowskiego

l.p.	**Punkt apteczny-adres**	**Godziny pracy**	
		Poniedziałek-piątek	**Sobota**
1)	Punkt Apteczny, 97-215 Inowłódz ul. Juliana Tuwima 4	8:00 -18:00	8:00 - 18:00
2)	Punkt Apteczny, 97-213 Smardzewice ul. Główna 16/18	8:00 -16:00	-
3)	Punkt Apteczny, 97-215 Spała ul. Piłsudskiego 12	08:00-19:00	08:00-15:00

Źródło danych: Referat Zdrowia i Spraw Obywatelskich

1.3.1. Prognoza zmian w obszarze ochrony zdrowia, ocena skali potrzeb

Na sytuację zdrowotną powiatu tomaszowskiego w najbliższych latach będą wpływać przede wszystkim czynniki demograficzne. Według danych GUS w latach 2015 - 2019 liczba ludności w powiecie tomaszowskim systematycznie malała. Na dzień 31.12.2019 r. powiat tomaszowski zamieszkiwało łącznie 116 519 osób, mniej o 2 152 osoby niż w roku 2015.
W związku z tym, iż większość osób niepełnosprawnych utrzymuje się głównie ze świadczeń społecznych- rent, zasiłków, to w tym przypadku duże znaczenie ma sytuacja na rynku pracy i możliwości zatrudnienia niepełnosprawnych. Zaobserwowany w powiecie tomaszowskim spadek bezrobocia pozwala przypuszczać, iż z jednej strony – liczba osób starających się o ustalenie niepełnosprawności będzie malała, a z drugiej pozwoli na zapewnienie osobom niepełnosprawnym zatrudnienia.

Prognoza zmian :

- większy poziom świadomości mieszkańców w zakresie profilaktyki zdrowotnej oraz zdrowego tryby życia,
- większy poziom świadomości mieszkańców w zakresie profilaktyki zdrowotnej oraz zdrowego tryby życia,
- zwiększenie kompetencji wychowawczych rodziców i nauczycieli w zakresie czynnika chroniącego przed zachowaniami ryzykownymi,
- kształtowanie świadomości społecznej dotycząc osób z zaburzeniami psychicznymi

1.4. System pomocy społecznej w powiecie tomaszowskim

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom oraz ich rodzinom przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie samodzielnie pokonać, przy wykorzystaniu własnych uprawnień, zasobów i możliwości. Poprzez podejmowanie stosownych działań pomoc społeczna zmierza do poprawienia jakości życia osób z niej korzystających, do ich życiowego usamodzielnienia oraz integracji ze środowiskiem społecznym. Pozwala na wyrównywanie szans społecznych i skierowana jest do osób zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym, narażonym tym samym na ubóstwo. Należą do nich: bezrobotni, bezdomni, rodziny wielodzietne, osoby niepełnosprawne oraz niewykwalifikowana i tym samym łatwo zastępowalna kadra pracownicza.

1.4.1. Pomoc społeczna w gminach

Na system pomocy społecznej w gminach na terenie powiatu, w jego instytucjonalnej i publicznej formie składa się 11 ośrodków pomocy społecznej (po jednym w każdej gminie). 10 ośrodków działa na obszarach wiejskich, 1 w mieście. Zdecydowanie dominującą formą pomocy są świadczenia pieniężne. Poza tym wszystkie gminy realizują jeszcze zadanie polegające na dożywianiu dzieci w szkołach. Inne formy pomocy obecne są sporadycznie. Jedynie na terenie miasta rozwinięte są inne formy pomocy, do których należą: usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, prowadzenie mieszkań chronionych oraz domy dziennego pobytu.

W latach 2015 – 2020 utrzymał się, rysujący się już wyraźnie wcześniej, trend spadkowy w odniesieniu do liczby osób objętych wsparciem pomocy społecznej w gminach na terenie powiatu. W 2015 roku ze świadczeń środowiskowej pomocy społecznej korzystało **8 697** mieszkańców, którzy stanowili *7,3%* ogółu jego ludności, w roku 2018 liczba ta wyniosła **5 573** osoby, co stanowiło już tylko *4,75*% ogółu mieszkańców. natomiast w 2020 roku już tylko **4 914**, w tym 2 462 osoby na terenie miasta, a 2 452 na obszarze gmin wiejskich (od 420 w Czerniewicach do 84 w Będkowie). Najczęstsze przyczyny korzystania ze wsparcia to kolejno: **bezrobocie, niepełnosprawność, ubóstwo oraz długotrwała i ciężka choroba.** Natomiast bezwzględnie najczęstszymi formami pomocy są **świadczenia pieniężne oraz dożywianie dzieci w szkołach.** Udział osób korzystających ze świadczeń pieniężnych w ogólnej liczbie osób objętych pomocą waha się od **100%** w gminie Tomaszów Mazowiecki (273 osoby) do **45%** w gminie Żelechlinek. Programem dożywiania dzieci w szkołach i przedszkolach w 2020 r. objętych zostało od **35%** wszystkich korzystających z pomocy w gminach Ujazd i Żelechlinek do **22%** w gminie Budziszewice.

W przypadku gmin wiejskich zwraca uwagę duże zróżnicowanie w ilości dzieci korzystających z tej formy mocy: od ponad 140 w gminie Ujazd do 20 w gminie Będków.

Z informacji przekazanych przez gminy wynika też relatywnie duży wskaźnik osób korzystających z usług opiekuńczych w gminach Lubochnia i Żelechlinek w ogóle korzystających z pomocy.

Jedną z form pomocy realizowanych przez gminy jest kierowanie osób do domów pomocy społecznej oraz partycypowanie w kosztach ich pobytu w tych placówkach. Obecnie (stan na koniec 2020 r.) w domach pomocy społecznej prowadzonych przez powiat tomaszowski, mieszkańcy powiatu stanowili **77,2%,** w tym mieszkańcy miasta **62,4%** ogółu mieszkańców. W okresie 2015 – 2019 gminy wydawały średnio rocznie **74** nowe skierowania, po czym następuje załamanie w 2020 – **43** skierowania. Przypadki skierowań spoza powiatu są sporadyczne i przez to nieistotne statystycznie.

Innym zadaniem realizowanym przez gminy, a wiążącym się bezpośrednio z wykonywaniem zadań przez powiat jest przeprowadzanie wywiadów środowiskowych i kompletowanie dokumentów niezbędnych do przyznania miejsca w powiatowych ośrodkach wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Obecnie w prowadzonym przez powiat środowiskowym domu samopomocy uczestniczą **33** osoby z terenu miasta oraz **2** osoby z obszarów wiejskich.

1.4.2. Powiatowa pomoc społeczna

Na system powiatowej, instytucjonalnej pomocy społecznej składają się 4 podmioty: powiatowe centrum pomocy rodzinie, 2 domy pomocy społecznej oraz środowiskowy dom samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Do podstawowych zadań powiatowych centrów pomocy rodzinie z zakresu pomocy społecznej należy: umieszczanie osób w domach pomocy społecznej, kierowanie osób do środowiskowego domu samopomocy oraz realizacja programów usamodzielnienia w stosunku do osób opuszczających takie placówki jak: młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, zakłady poprawcze i inne działające na podstawie przepisów innych niż o pieczy zastępczej.

Domy pomocy społecznej są placówkami stacjonarnymi, które zapewniają całodobową opiekę, osobom niezdolnym do samodzielnej egzystencji, wobec których nie jest możliwe zorganizowanie wystarczającej pomocy w miejscu zamieszkania. Domy prowadzone przez powiat tomaszowski przeznaczone są dla osób przewlekle somatycznie chorych w różnym wieku oraz dla osób w podeszłym wieku. Dom Pomocy Społecznej nr 1 posiada 160 miejsc dla podopiecznych, zlokalizowanych w dwóch budynkach, natomiast Dom Pomocy Społecznej Nr 2 dysponuje liczbą 120 miejsc.

Tabela 14. Zapotrzebowanie na miejsca w domach pomocy społecznej

Lata	Ilość miejsc w domach pomocy społecznej	Stan mieszkańców na dzień 31.12	Liczba osób przyjętych w danym roku
2015	280	271	65
2016	280	284	63
2017	280	281	54 +18 oczekujących
2018	280	276	91
2019	280	278	80
2020	280	224	43

Źródło danych: Domy Pomocy Społecznej w Tomaszowie Mazowieckim

Uczestnikami zajęć w środowiskowym domu samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi są osoby dorosłe, chore psychicznie w rozumieniu postanowień ustawy o ochronie zdrowia psychicznego. ŚDS prowadzony przez powiat tomaszowski jest placówką pobytu dziennego. Dysponuje 30 miejscami. Celem zajęć realizowanych w placówce jest świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych, a także są oddziaływania rehabilitacyjno-terapeutyczne ukierunkowane na zwiększenie zaradności i samodzielności życiowej oraz integracji społecznej.

Tabela 15. Zapotrzebowanie na miejsca w Środowiskowym Domu Samopomocy

Lata	Liczba uczestników w ciągu roku (*według wydanych skierowań*[1])	Liczba osób nowo przyjętych w danym roku	Ilość osób oczekujących na przyjęcie na dzień 31.12
2015	43	13	0
2016	42	12	0
2017	38	8	0
2018	34	5	0
2019	33	3	0
2020	35	3	0

[1] Ilość skierowań jest większa niż liczba miejsc w placówce, a wynika to z frekwencji uczestników, która średnio w ciągu roku wynosi 80-90% w stosunku do liczby miejsc.

Źródło danych: Środowiskowy Dom Samopomocy w Tomaszowie Mazowieckim

Programem usamodzielnienia w latach 2015-2020 było objętych ogółem 19 na 20 (1 nie spełniał warunków) pełnoletnich wychowanków opuszczających takie placówki jak młodzieżowe ośrodki wychowawcze, ośrodki socjoterapii, ośrodki szkolno-wychowawcze (średniorocznie 8-9). W ramach programu wychowankowie korzystają z pomocy finansowej, rzeczowej, doradztwa specjalistycznego: zawodowego, prawnego i pedagogicznego. Programem zostali objęci wszyscy, którzy się do niego zgłosili i spełniali warunki uczestnictwa.

1.4.3. Prognoza zmian w obszarze pomocy społecznej w zakresie objętym diagnozą, ocena skali potrzeb

Niewątpliwym faktem jest proces starzenia się społeczeństwa *(wzrost odsetka osób w podeszłym wieku, powiększanie się populacji osób o ograniczonych możliwościach samodzielnego funkcjonowania)*, także w wydaniu lokalnym, powiatowym. Jedną z konsekwencji tego zjawiska powinien być wzrost zapotrzebowania na miejsca w domach pomocy społecznej. Na podstawie diagnozy systemu powiatowej pomocy społecznej w powiecie tomaszowskim oraz po przeprowadzeniu analizy danych ujętych w tabeli nr 13 należy przyjąć wniosek, że **obecna liczba miejsc w domach pomocy społecznej jest i pozostanie wystarczająca na okres, na który opracowywana jest strategia**. Zjawisko, o którym mowa, czyli proces starzenia się społeczeństwa, nie rozpoczęło się obecnie. Trwa co najmniej od kilkunastu lat, jeśli nie dłużej. Mimo tego w omawianych placówkach od dłuższego czasu pewna liczba miejsc (a w 2020 r. nawet znaczna) jest niewykorzystana. Trudno obecnie o powody, dla których należałoby przyjąć założenie, że ta sytuacja ulegnie znacznej zmianie. Istotną przy tym uwagą jest to, że wykorzystanie miejsc w powiatowych domach pomocy społecznej jest całkowicie zależne od gmin. Do gmin bowiem należy ocena warunków uprawniających do otrzymania miejsca w tych placówkach, wydawanie decyzji kierujących do nich oraz ustalanie i ponoszenie odpłatności.

Mniej przejrzysta i klarowana jest sytuacja w odniesieniu do zapotrzebowania na miejsca w środowiskowym domu samopomocy (Tabela nr 15). Ale i w tym wypadku należy przyjąć, **że w najbliższych latach nie nastąpi jakiś znaczący wzrost zapotrzebowania na dodatkowe miejsca w tego typu placówce**, mimo niewątpliwie znacznego odsetka osób z zaburzeniami psychicznymi np. wśród ogółu osób niepełnosprawnych. Przemawia za

takim założeniem fakt, iż mimo tego, że więcej osób posiada aktualne uprawnienia do korzystania ze świadczeń oferowanych przez placówkę niż jest w niej miejsc, to nigdy miejsca te nie są w pełni wykorzystane. Tworzenie dodatkowych miejsc wymagałoby przy tym, zmiany lokalizacji lub uruchomienie nowej placówki – parametry techniczne obecnego budynku, w którym działa placówka nie pozwalają na zwiększenie liczby uczestników.

Prognozy, wnioski i propozycje dotyczące usamodzielnianych wychowanków przedstawione zostały niżej w części dotyczącej pieczy zastępczej, łącznie z wychowankami opuszczającymi zasoby pieczy zastępczej.

1.5. System pieczy zastępczej w powiecie tomaszowskim

System pieczy zastępczej oznacza zespół osób, instytucji i działań mających na celu zapewnienie czasowej opieki i wychowania dzieciom w przypadku niemożności sprawowania opieki i wychowania przez rodziców. Pieczę zastępczą dzieli się na dwa typy: **rodzinną** (jest nią rodzina zastępcza i rodzinny dom dziecka) i **instytucjonalną** (placówki opiekuńczo – wychowawcze). System pieczy zastępczej ma na celu zapewnienie dziecku odpowiednich dla jego stanu zdrowia i poziomu rozwoju, warunków socjalno – opiekuńczych, takich jak: możliwości rozwoju fizycznego i społecznego, zaspakajanie indywidualnych potrzeb, właściwej edukacji i rozwój zainteresowań oraz odpowiednie warunki do odpoczynku i organizacji wolnego czasu.

Na instytucjonalną część pieczy zastępczej w powiecie tomaszowskim składają się 4 podmioty: powiatowe centrum pomocy rodzinie będące jednocześnie organizatorem rodzinnej pieczy zastępczej w powiecie oraz **3 placówki opiekuńczo – wychowawcze dysponujących, na dzień 31 grudnia 2020 r., 30 miejscami.**

Rodzinną pieczę zastępczą w powiecie tomaszowskim na dzień 31 grudnia 2020 r. tworzyło **107 rodzin zastępczych oraz 2 rodzinne domy dziecka z 16 miejscami.** W ogólnej liczbie rodzin zastępczych dominują rodziny spokrewnione. A szczegółowa struktura zasobów pieczy zastępczej w ostatnich latach, obrazująca także potrzeby w tym zakresie, przedstawia się następująco:

Tabela 16. Ilość dzieci w pieczy zastępczej w latach 2015-2020 z uwzględnieniem rodzajów pieczy (stan na 31.12)

Lata	Dzieci w pieczy zastępczej **ogółem**	Dzieci w **rodzinnej** pieczy zastępczej	Dzieci w **instytucjonalnej** pieczy zastępczej
2015	254	206	48
2016	246	212	34
2017	243	209	34
2018	227	189	38
2019	221	188	33
2020	203	172	31

Źródło danych: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Tomaszowie Maz.

Wykres 3. Ilość dzieci w pieczy zastępczej w latach 2015-2020 z uwzględnieniem rodzajów pieczy.

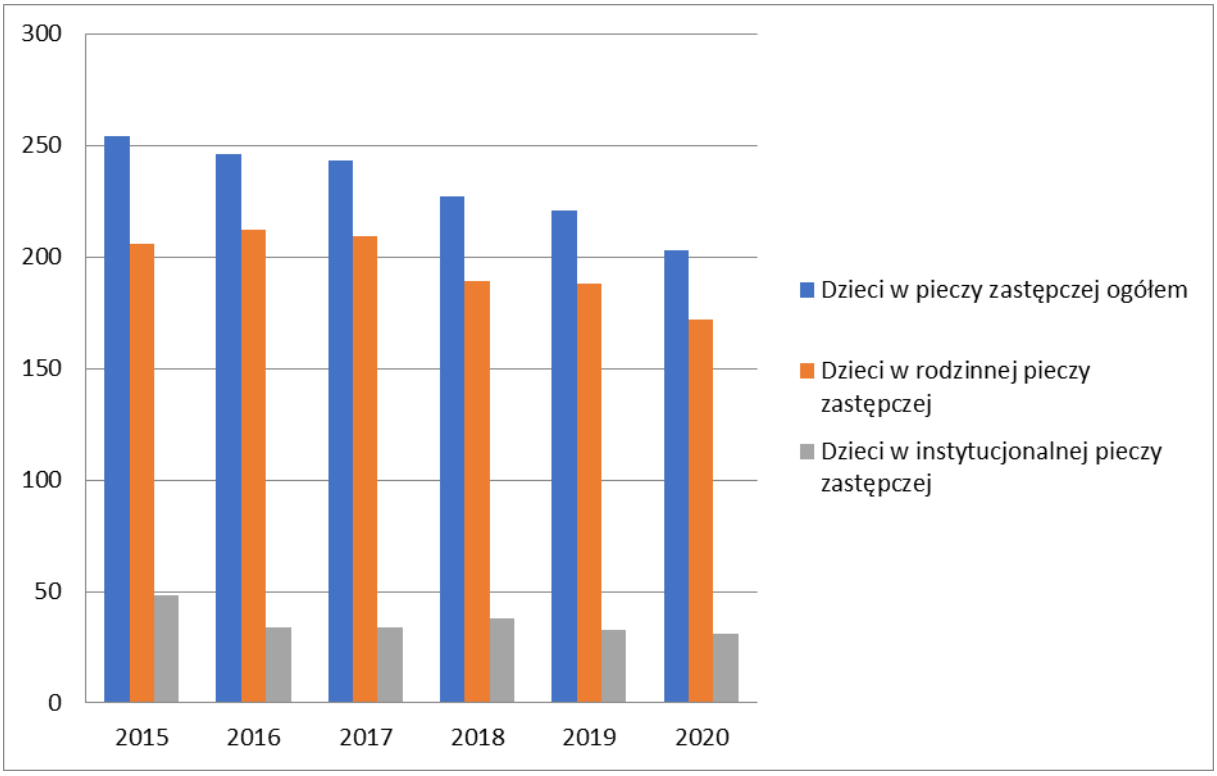

Tabela 17. Struktura rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2015-2020

Lata	Rodziny spokrewnione Ilość rodzin/Ilość dzieci w rodzinach		Rodziny niezawodowe		Rodziny zawodowe		rodzinny dom dziecka	
2015	87	117	47	69	3	12	1	8
2016	96	131	47	66	3	7	2	8
2017	86	115	45	63	3	16	2	15
2018	81	108	43	57	2	9	2	15
2019	76	105	42	51	2	15	2	17
2020	70	97	35	46	2	14	2	15

Źródło danych: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Tomaszowie Maz.

Wykres 4. Struktura rodzinnej pieczy zastępczej w 2020 roku.

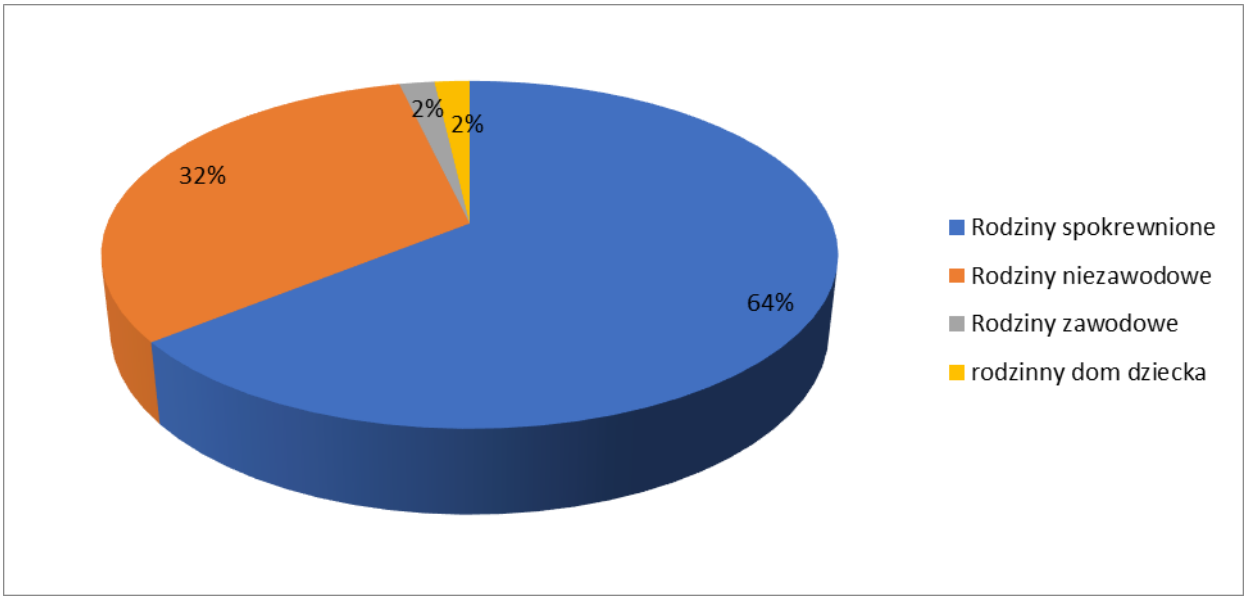

Źródło danych: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Tomaszowie Maz.

Tabela 18. Ilość i struktura rodzinnej pieczy zastępczej objętych wsparciem koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2015-2020

Lata	Rodziny spokrewnione Ilość rodzin/Ilość dzieci w rodzinach		Rodziny niezawodowe		Rodziny zawodowe		rodzinny dom dziecka	
2015	14	31	1	3	-	-	-	-
2016	24	42	6	9	---	---	1	5
2017	24	40	6	9	---	---	2	15
2018	23	42	6	8	---	---	2	15
2019	22	40	7	8	---	---	2	17
2020	22	37	6	9	---	---	2	15

Źródło danych: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Tomaszowie Maz.

Tabela 19. Struktura instytucjonalnej pieczy zastępczej w latach 2015-2020

Lata	Placówka socjalizacyjno–interwencyjna Ilość miejsc/Ilość dzieci		Placówki rodzinne Ilość miejsc/Ilość dzieci	
2015	14	15	32	33
2016	14	12	32	22
2017	14	13	24	21
2018	14	14	24	24
2019	14	14	24	19
2020	14	15	16	16

Źródło danych: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Tomaszowie Maz.

Tabela 20. Ilość i struktura umieszczenia z rodzin naturalnych dzieci w pieczy zastępczej w latach 2015-2020

Lata	Dzieci w pieczy zastępczej **ogółem**	Dzieci w **rodzinnej** pieczy zastępczej	Dzieci w **instytucjonalnej** pieczy zastępczej
2015	40	38	2
2016	46	37	9
2017	41	33	8
2018	21	17	4
2019	33	32	1
2020	27	22	5

Źródło danych: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Tomaszowie Maz.

Liczbę dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej stanowią także te dzieci, pochodzące z powiatu tomaszowskiego, ale umieszczone w pieczy zastępczej na terenie innego powiatu. W 2020 r. dzieci umieszczonych poza powiatem w rodzinnej pieczy zastępczej było 24 , a w instytucjonalnej 8.

Wykres 5. Ilość i struktura dzieci w 2020 r. umieszczonych w pieczy zastępczej w innych powiatach, a pochodzących z powiatu tomaszowskiego.

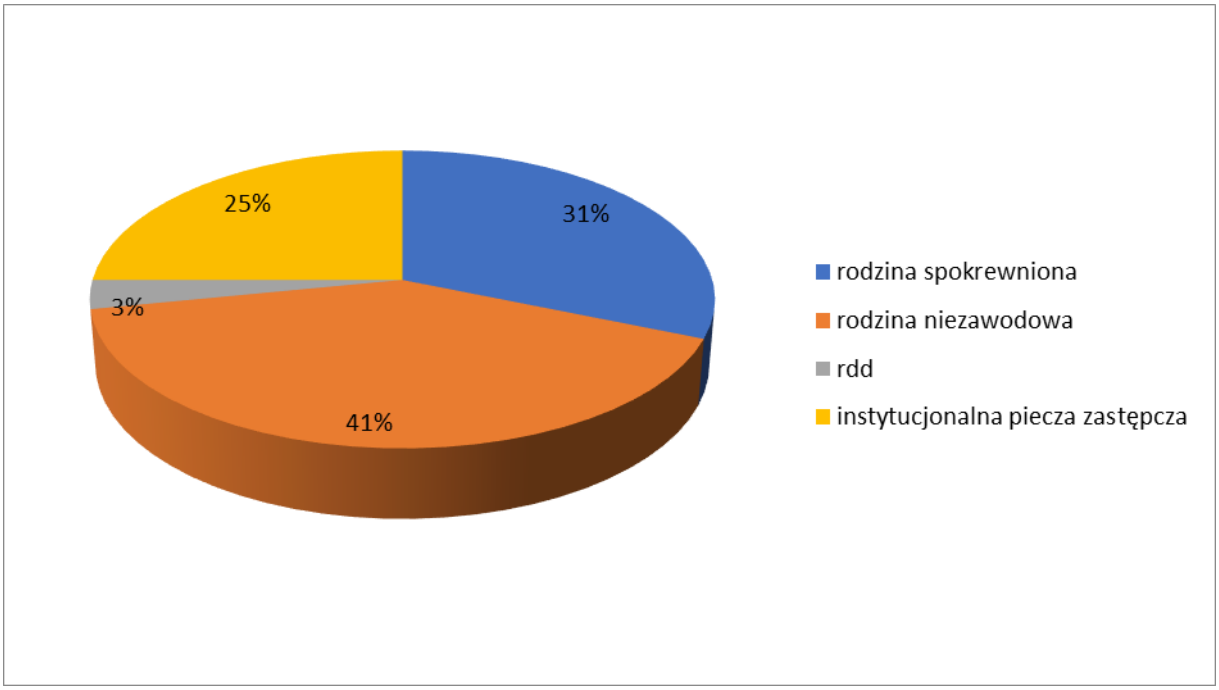

Źródło danych: Powiatowe Centrum Pomocy Rodziniew Tomaszowie Maz.

Sytuacja demograficzna i społeczna dzieci przebywających w pieczy zastępczej przedstawia się następująco. Ponad 50% dzieci spośród obecnie przebywających w pieczy osiągnie w najbliższych latach (w tym 18 osób w 2021 r.) pełnoletność i będzie mogło się usamodzielnić. Jedynie ponad 9% dzieci nie przekroczy w tym samym czasie 10-tego roku życia. Ponadto 49% dzieci przebywających w pieczy zastępczej ma uregulowaną sytuację prawną (*rodzice nie żyją bądź są pozbawieni władzy rodzicielskich)*, a 19% z nich zostało zakwalifikowanych do przysposobienia.

Takie cechy charakterystyczne pieczy zastępczej w konsekwencji wskazują na wysoki stopień mobilności dzieci w tej pieczy przebywających, co powinno oznaczać m.in zwalnianie znacznej liczby miejsc i ich udostępnianie na rzecz dzieci nowo kierowanych. Aczkolwiek trzeba tu zaznaczyć, że zmniejsza się głównie liczba rodzin spokrewnionych i niezawodowych i ilość dzieci w tych rodzinach, co jednak niekoniecznie i nie zawsze oznacza udostępnianie miejsc dla dzieci kierowanych do pieczy zastępczej. Na dzień 31 grudnia 2020 r. dzieci oczekujących na umieszczenie w pieczy zastępczej było 7 (rodzeństwo).

1.5.1. Działania na rzecz pełnoletnich wychowanków opuszczających pieczę zastępczą

Tabela 21. Ilość wychowanków pieczy zastępczej objętych programem usamodzielnienia w latach 2015-2020

Lata	Wychowankowie pieczy zastępczej
2015	135
2016	132
2017	136
2018	139
2019	129
2020	131

Źródło danych: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Tomaszowie Maz.

Podobnie jak w przypadku osób opuszczających placówki pomocy społecznej, także wychowankowie pieczy zastępczej w ramach programu usamodzielnienia korzystają z pomocy finansowej, rzeczowej oraz doradztwa specjalistycznego: psychologicznego, prawnego i pedagogicznego. Od 2018 r. w ramach lokalnego, powiatowego projektu „Przez mieszkanie chronione do integracji", prowadzone są na terenie powiatu tomaszowskiego (przez tut. PCPR) mieszkania chronione dla wychowanków opuszczających pieczę zastępczą.

Tabela 22. Ilość mieszkań chronionych i ilość osób korzystających w latach 2018-2020

Lata	Liczba mieszkań chronionych	Wychowankowie pieczy zastępczej korzystający z mieszkań chronionych
2018	1	1
2019	2	6
2020	2	7

Źródło danych: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Tomaszowie Maz.

Łącznie od 2018 r. (uruchomienie pierwszego mieszkania) do końca 2020r. z tej formy wsparcia skorzystało 9 osób.

Od 2016 r. prowadzony jest inny lokalny, powiatowy projekt „ Przez studia do integracji" wspierający proces integracji społecznej wychowanków pieczy zastępczej pobierających naukę na poziomie wyższym, którego głównym celem jest zwiększenie liczby wychowanków decydujących się na podjęcie nauki na poziomie wyższym. Zasadniczym powodem

Tabela 23. Ilość wychowanków korzystających ze wsparcia w ramach programu „Przez studia do integracji „ w latach 2016-2020

Lata	Wychowankowie pieczy zastępczej biorący udział w projekcie
2016	16
2017	18
2018	17
2019	20
2020	22

Źródło danych: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Tomaszowie Maz.

podjęcia i realizacji projektu był (i jest nadal) niski wskaźnik osób pobierających naukę na poziomie wyższym wśród ogółu wychowanków realizujących program usamodzielnienia – w 2012 r. wynosił niewiele ponad 12%. Zasadniczym celem natomiast zwiększenie motywacji do podejmowania i kontynuowania nauki na tym poziomie. W 2020 r. wynosił prawie 17% uległ więc nieznacznej poprawie, ale cel pozostaje nadal aktualny. Łącznie do końca ub. roku w projekcie wzięło udział **37 osób.** Spośród 17, które zakończyły w nim udział 15 ukończyło studia z powodzeniem.

1.5.2. Prognoza zmian w obszarze pieczy zastępczej w zakresie objętym diagnozą, ocena skali potrzeb

W związku z trudnymi sytuacjami, jakie dotyczą współczesnych rodzin i wyzwaniami, które przed nimi stoją należy prognozować, że liczba dzieci potrzebujących wsparcia

poprzez system pieczy zastępczej będzie nadal wymagała poszerzania niezawodowych i zawodowych form pieczy zastępczej (utworzenie rodzinnego domu dziecka oraz zwiększenie liczby niezawodowych rodzin zastępczych). Z analizy struktur rodzinnej pieczy zastępczej wynika, że dominująca grupa rodzin zastępczych, tj, rodzin spokrewnionych ma tendencję spadkową, co nie oznacza zwiększenia liczby miejsc w zasobach pieczy zastępczej. Charakterystyka społeczna i demograficzna grupy najmłodszych mieszkańców powiatu wymusza przyjęcie założenia, że będzie się ona cechować wysokim stopniem mobilności: znaczna część osiągnie pełnoletność i się usamodzielni, nieliczna część ze względu na wiek i uregulowaną sytuację prawną znajdzie rodziny przyspasabiające. *Działania związane z pieczą powinny mieć na celu przede wszystkim podnoszenie poziomu jej funkcjonowania: polepszanie warunków bytu i wychowania dzieci, podnoszenie kwalifikacji i wzbogacanie kompetencji oraz polepszanie warunków pracy osób sprawujących pieczę zastępczą na terenie powiatu.*

Podobnie rzecz się ma z osobami opuszczającymi zasoby zarówno pieczy zastępczej jak i pomocy społecznej. Dzieci w pieczy przebywa coraz mniej, zmniejszać się więc będzie liczba wychowanków pieczę opuszczających. *Działania wobec tej grupy powinny się koncentrować głównie na wsparciu i stymulowaniu nabywania odpowiednich kompetencji zawodowych, ułatwiających pozyskanie zatrudnienia i wzmacniających szansę integracji społecznej oraz pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych*.

1.6. Niepełnosprawność w powiecie tomaszowskim

W odniesieniu do danych statystycznych dotyczących liczby osób niepełnosprawnych musimy jeszcze bazować na wynikach Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2011r. (aktualne dane będą dostępne w przyszłym roku). Ze spisu tego wynika, że ogólna liczba osób niepełnosprawnych (w rozumieniu prawnym, czyli z orzeczonym stopniem niepełnosprawności, jak i niepełnosprawnych biologicznie) w powiecie tomaszowskim wyniosła **16 962, co stanowi ok. 14,1% ogółu mieszkańców. To oznacza spadek w porównaniu do** stanu sprzed kilkunastu lat, ustalonego na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 r. Wówczas osób niepełnosprawnych było 18 477, co stanowiło nieco ponad 15% całej populacji mieszkańców powiatu. Z danych Głównego Urzędu Statystycznego, ale dotyczących wyłącznie osób z ustaloną niepełnosprawnością (pojęcie

prawne) wynika, **że ta tendencja spadkowa utrzymuje się także w następnych latach.** W 2018 r. np. takich osób w powiecie było 11 500 (9,8% ogółu mieszkańców), a na koniec 2020 r. już tylko 11 106 (9,6%). A oto niektóre, istotne cechy tej populacji, na podstawie danych znajdujących się w posiadaniu miejscowego Powiatowego Zespołu Do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności (średnio ok. 4400 orzeczeń rocznie). Najwięcej osób posiada umiarkowany stopień niepełnosprawności – nieco ponad 60%. Osób ze znacznym stopniem jest ok. 26% ogółu, a z lekkim ok. 14%. Jeśli chodzi natomiast o przyczyny niepełnosprawności, to najczęstszą (przyczyną lub współprzyczyną) jest upośledzenie narządu ruchu – występuje u ponad połowy niepełnosprawnych. W drugiej kolejności są choroby neurologiczne, a w trzeciej choroby układu oddechowego i układu krążenia. Zaburzenia psychiczne są natomiast powodem (lub współpowodem) deficytów sprawnościowych u ok. 11% całej populacji. Jeśli dokonamy podziału tej grupy na tzw. kategorie ekonomiczne to najwięcej osób znajdzie w tzw. kategorii produkcyjnej z niewielką przewagą nad osobami w tzw. kategorii poprodukcyjnej. Dominującą większość wśród niepełnosprawnych mieszkańców powiatu stanowią mieszkańcy Tomaszowa Mazowieckiego – 67%, wobec pozostałych 33% przypadających na mieszkańców wsi.

1.6.1. Rehabilitacja zawodowa osób niepełnosprawnych

Rehabilitacja zawodowa oznacza działania mające na celu ułatwienie osobie niepełnosprawnej uzyskania i/lub utrzymania odpowiedniego zatrudnienia i awansu zawodowego poprzez umożliwienie jej korzystania z poradnictwa zawodowego, szkolenia zawodowego i pośrednictwa pracy.

1.6.1.1. Analiza bezrobocia osób niepełnosprawnych w latach 2015 - 2020

Osoba niepełnosprawna, która jest zdolna i gotowa do podjęcia zatrudnienia w co najmniej połowie wymiaru czasu pracy, obowiązującym w danym zawodzie lub służbie może być zarejestrowana w urzędzie pracy ze statusem osoby bezrobotnej lub osoby poszukującej pracy.

Osoba bezrobotna to osoba posiadająca aktualny orzeczony stopień niepełnosprawności, niezatrudniona i niewykonująca innej pracy zarobkowej, zdolna i gotowa do podjęcia zatrudnienia co najmniej w połowie wymiaru czasu pracy obowiązującym w

danym zawodzie lub służbie albo innej pracy zarobkowej, nieposiadająca uprawnień do świadczeń rentowych lub zasiłku stałego na podstawie przepisów o pomocy społecznej.

Osoba poszukująca pracy posiada aktualny orzeczony stopień niepełnosprawności oraz przychód w postaci renty z tytułu niezdolności do pracy, renty socjalnej bądź zasiłku stałego z ośrodka pomocy społecznej.

Statystyki Powiatowego Urzędu Pracy w Tomaszowie Mazowieckim informują, że na dzień 31.12.2020 roku zarejestrowane były 293 osoby niepełnosprawne, z czego 261 to osoby niepełnosprawne bezrobotne, a 32 osoby niepełnosprawne poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu.

Analiza stanu populacji osób niepełnosprawnych w latach 2015- 2020 wskazuje, że liczba osób niepełnosprawnych zarówno bezrobotnych jak i poszukujących pracy znacząco zmalała, co jest spowodowane zmniejszaniem się liczby bezrobotnych w ogóle. W badanym okresie ilość bezrobotnych z niepełnosprawnością zmniejszyła się o 55%, zaś poszukujących pracy 38%.

Tabela 24. Liczba osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w PUP w latach 2015 – 2020 [w osobach]

Wyszczególnienie	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**
Osoby niepełnosprawne bezrobotne	475	389	287	299	261	261
Osoby niepełnosprawne poszukujące pracy	84	72	57	43	38	32
Ogółem	**559**	**461**	**344**	**342**	**299**	**293**

Źródło danych: PUP, Sprawozdanie o osobach niepełnosprawnych bezrobotnych i poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu MRPiPS-07

Z kolei udział procentowy bezrobotnych niepełnosprawnych w ogólnej liczbie bezrobotnych utrzymywał się na podobnym poziomie, z tendencją malejącą. Na przestrzeni 6 lat zmniejszył się o 1,9 punktu procentowego, zaś w liczbach bezwzględnych o 214 osób.

Tabela 25. Udział osób niepełnosprawnych bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych zarejestrowanych w PUP w latach 2015 – 2020 [w %]

Wyszczególnienie	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**
Bezrobotni ogółem	5343	4401	3748	3624	3330	3807
Bezrobotni niepełnosprawni	475	389	287	299	261	261
Udział % w ogólnej liczbie bezrobotnych	**8,8**	**8,8**	**7,7**	**8,3**	**7,8**	**6,9**

Źródło danych: tomaszowmazowiecki.praca.gov.pl

Populacja osób niepełnosprawnych jest wewnętrznie niejednorodna. Elementami różnicującymi tę grupę klientów Powiatowego Urzędu Pracy w Tomaszowie Mazowieckim jest m.in. stopień niepełnosprawności, rodzaj schorzenia, wykształcenie, wiek, czas pozostawania bez pracy.

Tabela 26. Struktura osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w PUP w latach 2015-2020wgkryterium stopnia niepełnosprawności [w osobach]

Stopień niepełnosprawności	**Liczba osób niepełnosprawnych bezrobotnych i poszukujących pracy**					
	2015	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**
lekki	352	278	208	173	149	137
umiarkowany	191	166	125	160	138	143
znaczny	16	17	11	9	12	13
ogółem	**559**	**461**	**344**	**342**	**299**	**293**

Źródło danych: PUP, Sprawozdanie o osobach niepełnosprawnych bezrobotnych i poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu MRPiPS-07

Najliczniejszą grupę tworzą osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, a jej udział, kształtujący się na poziomie od 34,2 (2015 r.) do 48,8% (2020 r.), wyraźnie wzrastał. Odwrotna tendencja dotyczy udziału niepełnosprawnych z lekkim stopniem niepełnosprawności. W 2015 roku wynosił 63%, a w 2020 roku – 46,8%.

Tabela 27. Liczba osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w PUP wg kodów niepełnosprawności (stan na dzień 31.12.2020 r.)

Kod/Symbol	Schorzenia przyporządkowane	Liczba osób
01 – U	Upośledzenie umysłowe	1
02 – P	Choroby psychiczne	29
03 - L	Zaburzenia głosu, mowy i choroby słuchu	22
04 - O	Choroby narządu wzroku	20
05 – R	Upośledzenie narządu ruchu	74
06 - E	Epilepsja	17
07 – S	Choroby układu oddechowego i krążenia	20
08 – T	Choroby układu pokarmowego	3
09 – M	Choroby układu moczowo - płciowego	7
10 – N	Choroby neurologiczne	62
11 - I	Inne schorzenia (endokrynologiczne, metaboliczne, choroby zakaźne i inne)	34
12 - C	Całościowe zaburzenia rozwojowe	0
Nieustalone		4

Źródło danych: PUP, Sprawozdanie o osobach niepełnosprawnych bezrobotnych i poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu MRPiPS-07

Z przedstawionych danych wynika, że szczególnie trudna jest sytuacja osób z dysfunkcją narządu ruchu, które stanowią najliczniejszą grupę wśród pozostających bez zatrudnienia. Równie liczną grupę stanowią osoby niepełnosprawne ze schorzeniem neurologicznym.

Tabela 28. Struktura wiekowa osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w PUP na dzień 31.12.2020 r. [w osobach]

Kategorie	Grupy wiekowe					
	18 - 24	**25 – 39**	**40 – 49**	**50 - 59**	**60 i więcej**	**Razem**
Kobiety	3	26	48	58	2	137
Mężczyźni	4	29	31	49	43	156
Razem:	**7**	**55**	**79**	**107**	**45**	**293**

Źródło danych: PUP, Sprawozdanie o osobach niepełnosprawnych bezrobotnych i poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu MRPiPS-07

Analiza powyższych danych wskazuje, że wśród osób niepełnosprawnych jest więcej mężczyzn - 53% ogółu. Najwięcej osób niepełnosprawnych znajduje się w przedziale wiekowym 55- 59 lat, z kolei najmniej liczna grupa to osoby w przedziale wiekowym 18 – 24 lata.

Tabela 29. Struktura osób niepełnosprawnych według poziomu wykształcenia zarejestrowanych w PUP na dzień 31.12.2020r. [w osobach]

Poziom wykształcenia					Razem
wyższe	policealne i średnie zawodowe	LO	zasadnicze zawodowe	gimnazjum i poniżej	
9	76	24	109	75	293

Źródło danych: PUP, Sprawozdanie o osobach niepełnosprawnych bezrobotnych i poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu MRPiPS-07

Największa grupa osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy to osoby o niskim poziomie wykształcenia, tj. z wykształceniem zawodowym, gimnazjalnym lub podstawowym. Liczy ona 184 osoby, co stanowi 62,8% ogółu zarejestrowanych osób niepełnosprawnych. Z kolei liczebność grupy osób z wykształceniem zawodowym może wskazywać na fakt, że ich kwalifikacje są już zdezaktualizowane, jeśli dodatkowo uwzględnimy dojrzały wiek tych osób.

Tabela 30. Osoby niepełnosprawne według czasu pozostawania bez pracy pozostające w rejestrach PUP na dzień 31.12.2020 r.[w osobach]

Czas pozostawania bez pracy						Razem
do 1 miesiąca	1 – 3 miesiące	3 – 6 miesięcy	6 – 12 miesięcy	12 – 24 miesięcy	powyżej 24 miesięcy	
17	42	33	54	60	87	293

Źródło danych: PUP, Sprawozdanie o osobach niepełnosprawnych bezrobotnych i poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu MRPiPS-07

Powyższe dane wskazują, że bardzo liczną grupę stanowią osoby pozostające w rejestrach od 12 do 24 miesięcy i powyżej 24 miesięcy. Grupa ta liczy 147 osób, tj. 50,2% ogółu zarejestrowanych. Z punktu widzenia społecznego osoby pozostające bez pracy przez długi czas tracą nawyk pracy, izolują się od otoczenia, częściej ulegają patologiom. Dlatego tak istotne znaczenie mają działania kierowane do tych osób.

Analiza danych dotyczących osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy pozwala na sformułowanie określonych wniosków istotnych dla ustalania działań aktywizujących skierowanych do tej grupy:

- osoby niepełnosprawne stanowią mniej niż 7% ogółu bezrobotnych, w liczbach bezwzględnych jest to grupa licząca 261 osób (na koniec 2020 r.);
- 48,8% (2020 r.) ogółu osób z orzeczonym stopniem niepełnosprawności (bezrobotni i poszukujący pracy) stanowią osoby ze stopniem umiarkowanym;
- 46,8% (2020 r.) ogółu niepełnosprawnych to osoby z lekkim stopniem;
- co trzecia osoba niepełnosprawna jest w grupie wiekowej 50-59, a co czwarta w wieku 40-49 lat;
- co trzeci klient z badanej populacji legitymuje się wykształceniem zawodowym, a co czwarty gimnazjalnym lub niższym;
- 50,2% ogółu niepełnosprawnych to osoby pozostające w ewidencji co najmniej 12 miesięcy.

Doświadczenie wynikające ze współpracy z osobami niepełnosprawnymi pokazuje, że podstawowe trudności w aktywizacji wynikają głównie z następujących powodów:

- niedostatecznej ilości miejsc pracy dostosowanych do możliwości zdrowotnych tych osób; pracodawcy są w małym stopniu zainteresowani zatrudnieniem osób z ograniczeniami zdrowotnymi, a refundacja kosztów zatrudnienia szczególnie w przypadku lekkiego stopnia niepełnosprawności z PFRON nie stanowi dostatecznej zachęty;
- ograniczeń spowodowanych niepełnosprawnością, małej mobilności, niskiej motywacji do podjęcia pracy; w przypadku niepełnosprawności nabytych – utraty możliwości pracy w wyuczonym lub wykonywanym dotychczas zawodzie, oporu przed zmianą swojej sytuacji.

1.6.1.2. Realizowane zadania przez Powiatowy Urząd Pracy w zakresie rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych w latach 2015-2020

Efekty prowadzonej aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych były ściśle związane z wysokością otrzymanych środków finansowych przeznaczonych w danym roku na ten cel. Taka sytuacja miała miejsce w latach 2015-2019. Zdecydowanie inaczej wyglądała aktywizacja osób niepełnosprawnych w roku 2020 z uwagi na ograniczenia związane ze stanem epidemiologicznym spowodowanym wirusem SARS-COV-2.

W latach 2015-2020 zostało zaktywizowanych 225 osób, wydatkowano środki PFRON w kwocie 3 009 511 zł.

Duże znaczenie w procesie aktywizacji osób niepełnosprawnych bezrobotnych miały instrumenty finansowane z Funduszu Pracy oraz z Europejskiego Funduszu Społecznego. Należały do nich: prace interwencyjne, roboty publiczne, staże, prace społecznie użyteczne, refundacja doposażenia stanowiska pracy oraz jednorazowe środki na podjęcie działalności gospodarczej. W latach 2015-2020 wsparciem objęto 2 223 osoby niepełnosprawne. Stworzono dla nich 386 miejsc pracy i aktywizacji zawodowej, 71 osób skierowano do udziału w szkoleniach w celu wyposażenia ich w rynkowe kompetencje zawodowe.

Tabela 31. Realizowane zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych w latach 2015- 2020 ze środków PFRON

Rok	Rodzaj realizowanego zadania	Zwrot kosztów wyposażenia stanowiska pracy	Jednorazowe środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej	Staże	Szkolenia	Razem
2015	**Ilość osób**	18	3	28	6	**55**
	Wydatki w zł	355 444	75 000	150 290	22 200	**602 934**
2016	**Ilość osób**	18	-	35	-	**53**
	Wydatki w zł	418 586	-	159 975	-	**578 561**
2017	**Ilość osób**	15	6	16	-	**37**
	Wydatki w zł	239 403	140 000	120 566	-	**499 969**
2018	**Ilość osób**	17	8	4		**29**
	Wydatki w zł	360 386	149 844	13 112	-	**523 342**

2019	**Ilość osób**	17	6	6	-	**29**
	Wydatki w zł	342 909	135 000	23 698	-	**501 607**
2020	**Ilość osób**	15	3	3	1	**22**
	Wydatki w zł	218 545	75 000	9 299	254	**303 098**

Źródło danych: PUP, Sprawozdanie rzeczowo-finansowe samorządu powiatowego o zadaniach zrealizowanych ze środków PFRON

1.6.2. Rehabilitacja społeczna osób niepełnosprawnych

Rehabilitacja społeczna oznacza działania umożliwiające osobom niepełnosprawnym uczestnictwo w życiu społecznym i kulturalnym, pomoc w przywróceniu samodzielności i zapewnienie jak najkorzystniejszych warunków do życia przede wszystkim poprzez:

1) wyrabianie zaradności osobistej i pobudzanie aktywności społecznej;

2) wyrabianie umiejętności samodzielnego wypełniania ról społecznych;

3) likwidację barier, w szczególności architektonicznych, urbanistycznych, transportowych, technicznych, w komunikowaniu się i dostępie do informacji;

4) kształtowanie w społeczeństwie właściwych postaw i zachowań sprzyjających integracji,

Działania z zakresu rehabilitacji społecznej realizowane przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Tomaszowie Mazowieckim.

Tabela 32. Ilość osób/wniosków o wsparcie finansowe złożonych przez osoby niepełnosprawne - zrealizowanych i pozostałych do realizacji z zakresu rehabilitacji społecznej w latach 2015-2020

Dofinansowanie	**Środki pomocnicze, sprzęt ortopedyczny i rehabilitacyjny**		**Likwidacja barier funkcjonalnych w miejscu zamieszkania osoby niepełnosprawnej**		**Turnusy rehabilitacyjne (liczba osób)**		**Imprezy z zakresu kultury, rekreacji, sportu i turystyki**	
	Zrealizo-wane	**Niezrealizo-wane**	**Zrealizo-wane**	**Niezrealizo-wane**	**Zrealizo-wane (Liczba osób)**	**Niezrealizo-wane (Liczba osób)**	**Zrealizo-wane**	**Niezrealizo-wane**
2015	562	619	70	90	0	8	23	0

2016	519	887	65	40	54	6	23	0
2017	564	1122	54	83	61	31	19	0
2018	694	982	45	81	28	102	21	3
2019	864	771	50	96	41	117	18	5
2020	1160	122	97	50	38	130	7	8

Źródło danych: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Tomaszowie Mazowieckim

Przyglądając się danym z powyższej tabeli nie trudno zauważyć wysoki wskaźnik wniosków niezrealizowanych w latach 2015-2019. Przyczyną takiego stanu rzeczy był znaczny niedobór środków finansowych w stosunku do potrzeb osób niepełnosprawnych ubiegających się o pomoc – pieniądze te w całości pochodzą z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Corocznie Rada Powiatu w Tomaszowie Mazowieckim podejmuje uchwałę dotyczącą określenia realizowanych zadań w ramach rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych, a także wysokość środków PFRON przeznaczonych na te zadania według określonego prawem algorytmu. Sytuacja uległa widocznej poprawie dopiero w 2020 roku, w którym udało się zrealizować większość spraw a liczba wniosków pozostających do realizacji na rok kolejny była niewielka.

Na terenie powiatu tomaszowskiego działają 3 warsztaty terapii zajęciowej, stwarzające osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Techniki terapii zajęciowej zmierzają do ogólnego rozwoju i poprawy sprawności osoby niepełnosprawnej, rozwijania umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz nabywania umiejętności zawodowych. Warsztaty prowadzą następujące podmioty niepubliczne:

- *Stowarzyszenie Rodzin Dzieci i Osób Niepełnosprawnych* w Tomaszowie Maz. (ul. Warszawska 95/97) – **60** miejsc.
- *Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych „Pomocna Dłoń" w Popielawach* gm. Rokiciny. Popielawy 118 – **35** miejsc.
- *Fundacja Społecznej „Razem"* w Tomaszowie Maz. (ul. Polna 56a) – **50** miejsc.

Od 2012 r. realizowany jest również program pilotażowy pod nazwą „Aktywny samorząd", a jego głównym celem jest wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających możliwości uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji. Niżej przedstawione są szczegółowo formy wsparcia, z których można skorzystać w ramach programu:

AKTYWNY SAMORZĄD	
Moduł I	**Moduł II**
• pomoc w zakupie i montażu oprzyrządowania do posiadanego samochodu, • pomoc w uzyskaniu prawa jazdy kategorii B, • pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania, • dofinansowanie szkoleń w zakresie obsługi nabytego w ramach programu sprzętu elektronicznego i oprogramowania, • pomoc w zakupie wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym, • pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanego wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym, • pomoc w zakupie protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne, tj. protezy co najmniej na III poziomie jakości, • pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanej protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne, • pomoc w zakupie skutera inwalidzkiego o napędzie elektrycznym lub oprzyrządowania elektrycznego do wózka ręcznego, • pomoc w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki dla osoby zależnej	Pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym poprzez dofinansowanie kosztów edukacji: • w szkole policealnej, • w kolegium, • w szkole wyższej (studia pierwszego stopnia, studia drugiego stopnia, jednolite studia magisterskie, studia podyplomowe lub doktorskie albo doktoranckie prowadzone przez szkoły wyższe w systemie stacjonarnym / dziennym lub niestacjonarnym / wieczorowym, zaocznym lub eksternistycznym, w tym również za pośrednictwem internetu), a także do osób, które przewód doktorski otworzyły poza studiami doktoranckimi.

W 2016 i 2017 roku realizowano również program specjalny, finansowany ze środków PFRON pod nazwą „*Program wyrównywania różnic między regionami III*". W ramach programu pozyskane zostały środki finansowe w wysokości 320 000 złotych na realizację obszaru D tj. likwidację barier transportowych. Dofinansowano zakup czterech samochodów przystosowanych do przewozu osób niepełnosprawnych, w tym na wózku inwalidzkim.

Pod koniec 2018 roku rozpoczęto realizację projektu „*Tomaszowskie Centrum Usług Społecznych*" współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w Ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego". Został on stworzony z myślą o osobach niesamodzielnych, które ze względu na stan zdrowia, wiek bądź niepełnosprawność potrzebują wsparcia i opieki osoby drugiej, przy wykonywaniu co najmniej jednej z podstawowych czynności. Skierowany jest do osób, które ukończyły 50 r. ż.; zamieszkujących na terenie powiatu tomaszowskiego. Projekt realizowany jest w partnerstwie z Miastem Tomaszów Maz. (partner wiodący), Gminą Tomaszów Maz. oraz 3 podmiotami niepublicznymi).

W ramach projektu powiat tomaszowski (PCPR) realizuje dwa zadania:

- *Wypożyczalnia sprzętu rehabilitacyjnego* w której znajdują się: łóżka rehabilitacyjne, materace przeciwodleżynowe, rowery trójkołowe, rowery magnetyczne, fotel geriatryczny, orbitreki, drabinki do łóżek, lampy na podczerwień;

- *Porady prawne i psychologiczne* (wsparciem mogą zostać objęte zarówno osoby niesamodzielne jak i osoby z ich otoczenia)

Sprzęt rehabilitacyjny wypożyczany jest na okres jednego roku z możliwością dwukrotnego przedłużenia, za każdym razem jednak nie dłużej niż na 6 miesięcy.

21.02.2020 roku powiat tomaszowski podpisał umowę o partnerstwie (ci sami partnerzy publiczni jak w przypadku TCUS jeden partner niepubliczny) na rzecz realizacji projektu „*Tomaszowskie Centrum Usług Społecznych II*". Realizatorem zadania powiatu w projekcie tak jak poprzednio jest Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Tomaszowie Mazowieckim. W ramach projektu TCUS II realizowane są dwa zadania:

- wypożyczalnia sprzętu rehabilitacyjnego (m. in. łóżka rehabilitacyjne, materace, drabinki, rowery magnetyczne, lampy sollux);

- poradnictwo dostosowane do potrzeb uczestników projektu

W pierwszym półroczu 2020 roku uruchomiono realizację Modułu III Programu *„Pomoc osobom niepełnosprawnym poszkodowanym w wyniku żywiołu lub sytuacji kryzysowych wywołanych chorobami zakaźnymi*". Adresatami pomocy były osoby posiadające aktualne orzeczenie o stopniu niepełnosprawności, które utraciły możliwość korzystania z opieki świadczonej w placówce rehabilitacyjnej przez co najmniej 5 kolejnych dni roboczych, następujących po sobie tj.

- uczestnicy warsztatów terapii zajęciowej;

- uczestnicy środowiskowych domów samopomocy, funkcjonujących na podstawie przepisów ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2019 r. poz. 1507, z późn. zm.);

- podopieczni dziennych domów pomocy społecznej, funkcjonujących na podstawie przepisów ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2019 r. poz. 1507, z późn. zm.);

- podopieczni placówek rehabilitacyjnych, których działalność finansowana jest ze środków PFRON na podstawie art. 36 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2020 r. poz. 426, z późn. zm.);

- uczestnicy programów zatwierdzonych przez Radę Nadzorczą PFRON i w ramach tych programów korzystali ze wsparcia udzielanego przez placówki rehabilitacyjne;

- pełnoletni (od 18 do 25 roku życia) uczestnicy zajęć rewalidacyjno-wychowawczych organizowanych zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 kwietnia 2013 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania zajęć rewalidacyjno-wychowawczych dla dzieci i młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim (Dz. U. z 2013 r. poz. 529);

- pełnoletni (od 18 do 24 roku życia) wychowankowie specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych oraz specjalnych ośrodków wychowawczych, bądź uczniowie szkół specjalnych przysposabiających do pracy funkcjonujących na podstawie ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2020 r. poz. 910);

- pełnoletni (od 18 do 25 roku życia) wychowankowie ośrodków rehabilitacyjno-edukacyjno-wychowawczych oraz ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych funkcjonujących na podstawie ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2020 r. poz. 910).

W ramach modułu III pomoc finansowa udzielona wnioskodawcy wynosiła 500 zł. miesięcznie na jedną osobę niepełnosprawną z tym, że okres na jaki mogło zostać przyznane świadczenie nie mógł być dłuższy niż 5 miesięcy. W okresie od kwietnia do grudnia ub. r. zrealizowano 392 wnioski na kwotę 489 000 zł.

1.6.3. Prognoza zmian w obszarze rehabilitacji zawodowej i społecznej w zakresie objętym diagnozą, ocena skali potrzeb

Liczba osób niepełnosprawnych w powiecie tomaszowskim na przestrzeni okresu równego niemal dwóm dekadom (2002 – 2020) systematycznie zmniejsza się. Ma to pewnie związek ze zmniejszaniem się liczby mieszkańców w ogóle, aczkolwiek pewnie nie tylko.

Jeśli ta tendencja pozostanie aktualna w najbliższej przyszłości, populacja osób niepełnosprawnych nie zwiększy się w okresie objętym strategią. Nie musi to jednak oznaczać, że zmniejszy się skala zapotrzebowania i zainteresowania uzyskaniem pomocy i wsparcia ze strony tej kategorii społecznej. Należy się liczyć z ustawicznym wzrostem świadomości społecznej, w tym zwiększaniem się stanu wiedzy na temat uprawnień i ulg należnych osobom niepełnosprawnym, stanu wiedzy na temat istniejących form pomocy i wsparcia, o które można się ubiegać. Sprostanie istniejącym lub rosnącym potrzebom może nastąpić głównie poprzez odpowiedni poziom nakładów finansowych, ale także nie bez znaczenia jest właściwa lokalna polityka (strategia działania) wobec tej grupy osób. Elementami tej strategii muszą być m.in. takie działania jak: opracowywanie i wdrażanie takich zasad wspierania, które obejmują w pierwszej kolejności osoby najbardziej potrzebujące, a jednocześnie przyczynią się do udzielenia wsparcia jak największej liczbie niepełnosprawnych., poszukiwanie i tworzenie nowych (lub rozwijanie istniejących) form i możliwości usuwania lub przynajmniej minimalizowania skutków barier utrudniających integrację społeczną i aktywizację zawodową. Stałym i istotnym elementem takiej strategii powinno być aplikowanie o środki w ramach realizowanych i planowanych programów specjalnych rządowych lub np. finansowanych /współfinansowanych z obecnego (2021 – 2027) budżetu unijnego.

Zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej są realizowane w oparciu o ustawę o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych i są zgodne z uchwałami Rady Powiatu dotyczącymi podziału środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, otrzymywanych wg algorytmu przez powiat. Środki te stanowią podstawę finansowania zadań programowych rehabilitacji zawodowej.

Działania zaplanowane w Strategii ukierunkowane są na zwiększenie aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych, co wpłynie pozytywnie na sytuację na rynku pracy osób niepełnosprawnych. Dzięki uzyskanemu wsparciu ze środków PFRON oraz Funduszu Pracy i Europejskiego Funduszu Społecznego zdobędą one nową wiedzę, uzyskają nowe umiejętności praktyczne oraz uzupełnią posiadane, a także nabędą nowe doświadczenie zawodowe. Poprzez uczestnictwo w zaplanowanych działaniach nastąpi zwiększenie motywacji, zdolności komunikacyjnych tych osób, podniesienie poziomu ich samooceny, pewności siebie, poczucia odpowiedzialności; dodatkowo zwiększy się ich poziom

samodzielności oraz zdolności do podejmowania decyzji wymagających inicjatywy własnej. Osoby te będą miały szansę uzyskać stałe bądź okresowe zatrudnienie. Pomoc udzielana w ramach działań wpisujących się w strategię w znaczący sposób przyczyni się do zmniejszenia dysproporcji między pracownikami zdrowymi a osobami niepełnosprawnymi w zakładzie pracy.

Rozmiar pomocy świadczonej przez Urząd Pracy na rzecz osób niepełnosprawnych jest uzależniony od wysokości środków finansowych PFRON, a także innych środków publicznych, przeznaczanych na ten cel.

1.7. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie

Zgodnie z obowiązującymi regulacjami prawnymi *przemoc w rodzinie* to jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste, w szczególności narażające osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Skala zjawiska przemocy w rodzinie w powiecie tomaszowskim w ostatnich latach, według podmiotów powołanych do przeciwdziałania temu problemowi społecznemu:

Tabela 33. Skala przemocy według danych Komendy Powiatowej Policji

Lata	**Ilość interwencji domowych**	**Ilość sporządzonych „Niebieskich Kart”**	**Ilość osób** *potencjalnie* **pokrzywdzonych**	**Ilość** *potencjalnych* **sprawców przemocy**
2015	1316	259	259	259
2016	1118	234	234	234
2017	973	244	256	240
2018	685	219	229	220

2019	595	182	189	182
2020	481	234	257	234

Źródło danych: Komenda Powiatowa Policji w Tomaszowie Maz.

Tabela 34. Skala przemocy według innych podmiotów *(liczba ustalonych przypadków noszących znamiona przemocy)*

Lata	Ośrodki Pomocy Społecznej	Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Tomaszowie Maz.*
2015	286	131
2016	256	144
2017	250	127
2018	227	137
2019	150	126
2020	125	75

Źródło danych: OPS i PCPR

w tym ilość przypadków wymagających zapewnienia schronienia:** ***2015 – 0, 2016 – 3 osoby (kobieta, 2 dzieci), 2017 – 4 osoby (2 kobiety, 2 dzieci), 2018 – 0, 2019 – 4 osoby (2 kobiety i 2 dzieci), 2020 – 2 osoby (kobieta i dziecko).

Łącznie w omawianym okresie zapewniono schronienie **13 osobom** (6 kobiet + 7 dzieci), co daje średnioroczny wynik nieco ponad 2 osoby. To wyraźny spadek w stosunku do lat 2011 – 2014, kiedy potrzeba zapewnienia schronienia wystąpiła w **16 przypadkach**, a więc średniorocznie w 4.

W latach 2015 – 2020, według danych pozyskanych z Sądu Rejonowego w Tomaszowie Maz., za czyny związane z przemocą w rodzinie zostało skazanych **247 osób** *(średniorocznie nieco ponad 41 skazań).* To także znaczny spadek w stosunku do poprzedniego okresu, będącego przedmiotem podobnej analizy, a mianowicie 2011 – 2014 kiedy średniorocznie za takie czyny *skazywano 92 osoby*. Szczególnie spadek należy odnotować w ostatnich dwóch latach (2019-2020), w których *skazano łącznie 61 osób.*

Osoby pokrzywdzone w wyniku przemocy w rodzinie, mogą ze strony administracji powiatowej, liczyć na wsparcie psychologiczne i prawne, konsultacje pedagogiczne i pracownika socjalnego świadczone w ośrodku interwencji kryzysowej codziennie od poniedziałku do piątku w godz. 15.30 – 20.00. Również osoby, które potrzebują pomocy w postaci schronienia, mogą taką pomoc w wymiarze krótkoterminowym otrzymać.

Tabela 35. Rodzaj poradnictwa specjalistycznego wobec osób dotkniętych problemem przemocy domowej w Ośrodku Interwencji Kryzysowej w latach 2019 – 2020.

Rodzaj poradnictwa	**Ilość korzystających**	
	2019	**2020***
Psychologiczne	34	30
Prawne	68	36
Pedagogiczne	12	2
Terapia uzależnień	3	5
Socjalne (pracownika socjalnego)	5	0

Źródło danych: Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Tomaszowie Maz.

***w 2020 r. , ze względu na pandemię spowodowana wirusem COVID-19, OIK działał w ograniczonym zakresie – przez znaczną część roku było świadczone tylko wsparcie psychologiczne w formie zdalnej.**

1.7.1. Prognoza zmian w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie w zakresie objętym diagnozą, ocena skali potrzeb

Z zamieszczonych wyżej, dostępnych danych statystycznych, wynika wyraźnie, że skala tego zjawiska wykazuje tendencję spadkową na przestrzeni ostatnich kilku lat. Trudno w związku z tym zakładać, że sytuacja zmieni się w jakiś diametralny sposób w okresie na jaki planowana jest strategia, aczkolwiek to dość długi okres i ryzyko nie trafienia z prognozą jest znaczne. Analizując następnie zamieszczone dane oraz uwzględniając kierunek zmian skali zjawiska z punktu widzenia obowiązków samorządu powiatowego w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie należy uznać, ze **skala potrzeb nie będzie większa niż dotychczas** i przyjąć, że działania powinny koncentrować się na poszerzaniu lub przynajmniej utrzymaniu zakresu możliwości dostępu do specjalistycznego poradnictwa

(przede wszystkim psychologicznego), zapewnieniu bezpiecznego schronienia osobom krzywdzonym w nagłych, kryzysowych sytuacjach oraz umożliwieniu pomocy psychologicznej i terapeutycznej sprawcom przemocy domowej, poszukującym takiego wsparcia. Generalnie więc planowane działania powiatu w tym obszarze powinny stanowić kontynuacje dotychczasowych, z uwzględniłem ścisłej współpracy z podmiotami publicznymi i niepublicznymi wykonującymi zadania w zakresie przeciwdziałaniu temu zjawisku i ograniczania skali jego występowania.

1.8. Organizacje pozarządowe w powiecie tomaszowskim

Ważnym elementem w całym systemie społecznym, w tym w zapewnianiu potrzeb mieszkańców lokalnej społeczności, odgrywają organizacje pozarządowe, które nie stanowiąc struktury władzy samorządowej mogą uzupełniać działania powiatu w wielu wymiarach. Kwestie współpracy organów administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi reguluje ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Zgodnie z art. 3 ustawy działalność pożytku publicznego to działalność społecznie użyteczna, prowadzona przez organizacje pozarządowe w sferze zadań publicznych określonych w ustawie. Do zadań tych należą m.in. działalność z zakresu pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównania szans tych rodzin i osób, działalność na rzecz osób niepełnosprawnych, ochrona i promocja zdrowia, promocja zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy, działalność na rzecz rodziny, macierzyństwa, rodzicielstwa, upowszechniania i ochrony praw dziecka, przeciwdziałanie uzależnieniom i patologiom społecznym. Realizując zadania w w/w strefach organizacje pozarządowe mogą stanowić ważny element w rozwiązywaniu niektórych problemów społecznych.

Samorząd powiatu tomaszowskiego prowadzi szeroką współpracę z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami działalności pożytku publicznego, realizując zasadę partnerstwa i partycypacji społecznej, czyli świadomego i czynnego udziału mieszkańców powiatu w rozwiązywaniu ich problemów we wszystkich istotnych dla nich sprawach. Współpraca z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego i środowiskami lokalnymi jest jednym z elementów efektywnego kierowania powiatem.

Na terenie powiatu tomaszowskiego funkcjonuje 287 organizacji pozarządowych (*mowa o organizacjach dla których organem nadzoru jest Starosta Tomaszowski – stan na dzień 31.03.21r.*), które działają na rzecz mieszkańców. Tylko część z nich aktywnie angażuje się w prowadzoną działalność, aktywność niektórych pozostaje niestety niewielka lub znikoma. Zdecydowana większość organizacji na terenie powiatu działa w obszarze sportu i kultury, a także pomocy społecznej, pomocy osobom niepełnosprawnym i seniorom. Dominującą formą, w której zrzeszają się obywatele dla realizacji celów pożytku publicznego, są stowarzyszenia, w tym stowarzyszenia rejestrowe (153), stowarzyszenia zwykłe (28) oraz działające w formie stowarzyszeń kluby sportowe nieprowadzące działalności gospodarczej (42) i uczniowskie kluby sportowe (25). Ponadto w powiecie funkcjonuje 39 fundacji.

Powiat tomaszowski prowadzi współpracę z podmiotami sektora pozarządowego w oparciu o uchwalane corocznie przez Radę Powiatu Programy współpracy powiatu tomaszowskiego z organizacjami pozarządowymi. Określony w Programie zakres zadań ustalany jest po konsultacjach z organizacjami, których zasady określa Uchwała Nr LVIII/406/2010 Rady Powiatu w Tomaszowie Mazowieckim z dnia 23 września 2010 roku w sprawie określenia szczegółowego sposobu konsultowania z radą działalności pożytku publicznego, organizacjami pozarządowymi i podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie projektów aktów prawa miejscowego w dziedzinach dotyczących działalności statutowej tych organizacji. Celem głównym Programu jest kształtowanie demokratycznego ładu w środowisku lokalnym, tworzenie atmosfery sprzyjającej budowaniu społeczeństwa obywatelskiego i wspieraniu rozwoju lokalnego, wzmacnianie organizacji pozarządowych jako realizatora zadań publicznych istotnych dla rozwoju powiatu tomaszowskiego poprzez budowanie partnerstwa między administracją publiczną i sektorem pozarządowym oraz wspólnego określania kierunków i form wzajemnej współpracy.

W wyniku podejmowanej współpracy finansowej i pozafinansowej wspierana jest działalność statutowa organizacji. Finansowanie odbywa się przede wszystkim poprzez przekazywanie stowarzyszeniom dotacji po przeprowadzeniu otwartych konkursów ofert na wybrane zadania publiczne w trybie powierzenia lub wsparcia. Szczegółowe warunki ubiegania się o dotację przez organizacje, zasady i tryb przyznawania, rozliczania i kontroli udzielonych dotacji, regulują przepisy Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie z dnia 24 kwietnia 2003 roku.

Tabela 36. Zestawienie dofinansowania z budżetu powiatu tomaszowskiego udzielonego organizacjom pozarządowym w trybie otwartego konkursu ofert w latach 2015-2020

Rok	Wysokość udzielonych dotacji	Liczba ogłoszonych konkursów	Liczba zrealizowanych umów	Liczba beneficjentów zadań
2015	323 950,00	13	40	10 057
2016	313 460,12	14	51	14 643
2017	372 012,02 (w tym środki ŁUW na prowadzenie punktów npp)	18	43	11 498
2018	423 885,47 (w tym środki ŁUW na prowadzenie punktów npp)	17	41	10 783
2019	372 827,41 (w tym środki ŁUW na prowadzenie punktów npp)	16	48	9 014
2020	264 806,30 (w tym środki ŁUW na prowadzenie punktów npp)	10	23	3 040

Źródło: Dane na podstawie sprawozdań z realizacji rocznych programów współpracy powiatu tomaszowskiego z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego.

Wykres 6. Wysokość dotacji w latach 2015 – 2020.

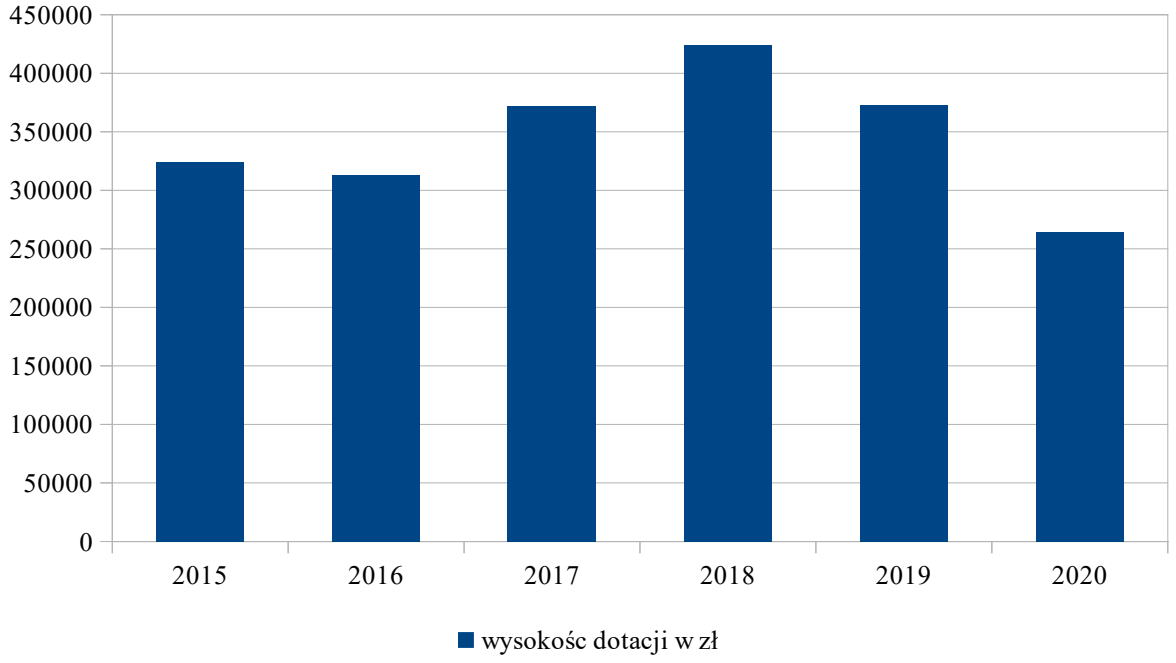

Tabela 37. Zestawienie dotacji udzielonych z budżetu powiatu tomaszowskiego w najważniejszych obszarach współpracy z organizacjami pozarządowymi w latach 2015-2020 w zł.

Lp.	Obszar współpracy	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1.	ochrona, profilaktyka, edukacja i promocja zdrowia	18 750,00	31 500,00	32 000,00	32 000,00	44 902,41	23 000,00
2.	polityka społeczna	45 000,00	45 000,00	50 000,00	50 000,00	50 000,00	50 000,00
3.	kultura fizyczna i sport	225 000,00	193 000,00	118 000,00	119 856,00	180 000,00	128 446,30
4.	nauka, edukacja, oświata i wychowanie	4 000,00	4 000,00	5 000,00	4 934,26	6 000,00	- konkurs nieogłoszony z uwagi na pandemię koronawirusa
5.	wspieranie kultury i sztuki oraz ochrona dóbr kultury i tradycji	10 000,00	20 000,00	15 000,00	10 000,00	-	- konkurs unieważniony z uwagi na pandemię koronawirusa
6.	turystyka i krajoznawstwo	10 000,00	14 960,12	19 834,38	24 917,57	18 570,00	- konkurs unieważniony z uwagi na pandemię koronawirusa
7.	nieodpłatna pomoc prawna i poradnictwo obywatelskie oraz edukacja prawna.	-	-	182 177,64	182 177,64	63 360,00	63 360,00
8.	ekologia i ochrona zwierząt oraz dziedzictwa przyrodniczego	-	5 000,00	-	-	9 995,00	-

Źródło: : Dane na podstawie sprawozdań z realizacji rocznych programów współpracy powiatu tomaszowskiego z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego.

Podsumowując zlecanie do realizacji zadań publicznych w trybie otwartych konkursów ofert należy zwrócić uwagę, że 2020 rok przyniósł niekorzystne zmiany w tendencji zwiększania corocznie wysokości środków budżetowych powiatu przeznaczonych na dotacje. Wynika to z wprowadzenia na terenie Rzeczypospolitej Polskiej stanu pandemii i ograniczeń z nią związanych, co wprost uniemożliwiło realizację niektórych zadań publicznych, niektóre konkursy zostały unieważnione lub w ogólne nie ogłoszone, a w konkursach ogłoszonych dało się zauważyć mniejszą niż w latach poprzednich liczbę złożonych ofert. Organizacje z jednej strony nie realizowały pewnych działań, z drugiej zaś obawiały się pozyskiwać dotacje, które w wyniku ograniczeń nie zostałyby wykorzystane i musiałyby zostać zwrócone, co wiąże się z dodatkową procedurą.

W latach 2015-2020 powiat tomaszowski korzystał także z innych trybów dofinansowania działalności organizacji pozarządowych, jakie umożliwiają przepisy wynikające z innych ustaw niż Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. W tym zakresie daje się zauważyć wyraźny wzrost środków finansowych wydatkowanych na rzecz organizacji pozarządowych, zarówno z budżetu powiatu, jak i innych źródeł finansowania. Szczegółowe zestawienie środków wydatkowanych z budżetu powiatu oraz środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji osób Niepełnosprawnych, Funduszy Pracy i Europejskiego Funduszu Społecznego w poszczególnych latach przedstawia tabela.

Tabela 38. Dofinansowanie działalności organizacji pozarządowych na podstawie innych ustaw niż Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w zł.

Źródło finansowania	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**
Budżet powiatu	91 783,21	292 436,51	289 238,36	335 444,68	365 450,87	376 126,50
PFRON	31 100,00	2 201 060,00	2 198 160,00	2 278 259,80	2 652 220,00	2 985 696,00
Fundusz Pracy i inne źródła wsparcia rynku pracy	30 645,68	16 493,76	60 384,14	24 065,85	2 575,59	50 014,61
Razem	153 528,89	2 509 990,27	2 547 782,50	2 637 770,33	3 020 246,46	3 411 837,11

Źródło: Dane na podstawie ssprawozdań z realizacji rocznych Programów współpracy powiatu tomaszowskiego z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego

W latach 2015-2020 spośród wszystkich obszarów współpracy z organizacjami pozarządowymi wymienionych w rocznych programach współpracy, powiat tomaszowski najwięcej środków przeznaczył na realizację zadań publicznych z zakresu sportu, pomocy społecznej, ochrony i promocji zdrowia, turystyki i kultury. Ważnym zadanie publicznym, którego realizację powiat powierza organizacjom pozarządowym corocznie od 2017 r., jest prowadzenie punktów nieodpłatanej pomocy prawnej i poradnictwa obywatelskiego. Na realizację tego zadania powiat otrzymuje dotację z Łódzkiego Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi. Jednakże organizacjami uprawnionymi do realizacji tego zadania są wyłącznie te, które spełniają wymogi określone w ustawie z dnia 5 sierpnia 2015r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej, i do 2020 r. żadna z organizacji mająca siedzibę w powiecie tomaszowskim nie spełniała tych kryteriów i nie była uprawniona do przystąpienia do konkursu. Sama jednak realizacja zadania przez powiat ma swoje znaczenie dla polityki społecznej,

W wielu z pozostałych obszarów współpraca przyjęła formę pozafinansowego wsparcia w postaci m.in. nieodpłatnego udostępnienia stowarzyszeniom sali lub sprzętu, organizowania spotkań informacyjnych lub konferencji, doradztwa, konsultacji czy wymianie informacji. W tym zakresie dużą rolę odgrywa Powiatowe Centrum Animacji Społecznej w Tomaszowie Mazowieckim, które w ramach prowadzonej działalności realizuje zadania ukierunkowane na wspieranie organizacji pozarządowych, w tym stowarzyszeń, fundacji i innych inicjatyw obywatelskich, w szczególności poprzez:

1) organizowanie szkoleń, kursów, warsztatów, konferencji i spotkań informacyjnych dla organizacji pozarządowych;
2) współdziałanie z organizacjami pozarządowymi przy realizacji wspólnych inicjatyw i projektów na rzecz mieszkańców Powiatu;
3) promocję działalności sektora pozarządowego na szczeblu Powiatu;
4) pomoc w nawiązywaniu przez organizacje pozarządowe kontaktów lokalnych i regionalnych z organizacjami o podobnym przedmiocie działalności;
5) odpłatne udostępnianie pomieszczeń biurowych po preferencyjnych stawkach w drodze otwartego konkursu (w 2020 r. podpisano 7 umów z organizacjami pozarządowymi na wynajem lokali na terenie PCAS);

6) nieodpłatne/odpłatne udostępnianie sali konferencyjnej z możliwością korzystania z zaplecza socjalnego dla organizacji;
7) nieodpłatne/odpłatne udostępnianie pomieszczenia do co-workingu;
8) nieodpłatne/odpłatne udostępnianie Sali widowiskowo-sportowej;
9) odpłatne udostępnianie organizacjom powierzchni magazynowych po stawkach preferencyjnych;
10) edukacyjne i doradcze usługi dla organizacji pozarządowych oraz grup nieformalnych.

Ważnym elementem uzupełniającym i wspierającym współpracę samorządu powiatu tomaszowskiego z sektorem pozarządowym jest działająca od 2013 r. Powiatowa Rada Działalności Pożytku Publicznego, działająca na podstawie Uchwały Nr XXXI/223/2013 Rady Powiatu w Tomaszowie Mazowieckim w sprawie określenia trybu powoływania członków oraz organizacji i trybu działania PRDPP w Tomaszowie Mazowieckim. Zgodnie z zapisami ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz w/w uchwały, PRDPP jest organem konsultacyjnym, opiniotwórczym i inicjatywnym w sferze dotyczącej realizacji zadań publicznych. W skład PRDPP wchodzą przedstawiciele władz powiatu (Rady i Zarządu Powiatu) oraz reprezentanci organizacji samorządowych, a jej kadencja wynosi 3 lata.

Ponadto na terenie powiatu tomaszowskiego działa 56 jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych. To jednostki, które prowadzą wszelką działalność mającą na celu zapobieganie pożarom, również współdziałają w tym zakresie z instytucjami i organizacjami społecznymi. OSP biorą udział w akcjach ratowniczych, przeprowadzanych w czasie pożarów i innych klęsk, uczestniczą w obronie cywilnej, a także rozwijają wśród swoich członków zainteresowania w dziedzinie kultury, sportu i oświaty.

Inną formą integracji lokalnych społeczności są Koła Gospodyń Wiejskich. KGW jako organizacja działają głownie na rzecz propagowania i podtrzymywania lokalnych tradycji. Na mocy Ustawy z 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń (Dz.U. z 2021 r. Poz. 165) koło podlega wpisowi do Krajowego Rejestru Kół Gospodyń Wiejskich, który prowadzi Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Z chwilą wpisu do Rejestru nabywa osobowość prawną, może otrzymywać dotacje celowe na realizację ustawowo określonych zadań, według zasad określonych w odrębnych przepisach. To uregulowanie prawne funkcjonowania kół gospodyń wiejskich sprawiło, że część kół gospodyń działających do tej pory jako grupy nieformalne postanowiło skorzystać z możliwości uregulowania swojej osobowości prawnej. Na terenie powiatu tomaszowskiego działa 19 Kół Gospodyń Wiejskich zarejestrowanych w

rejestrze ARiMR. (*Dane na podstawie Krajowego Rejestru Kół Gospodyń Wiejskich – stan na dzień 31.03.21r.*). Poza tym działa nadal pewna grupa kół funkcjonujących jako grupy nieformalne, które nie podlegają rejestracji.

Należy podkreślić duże znaczenie organizacji pozarządowych w sferze pomocy społecznej i ich duże zaangażowanie w rozwiązywanie problemów społecznych. Szczególnie istotnym obszarem działań trzeciego sektora jest wsparcie osób niepełnosprawnych, osób uzależnionych oraz wsparcie rodzin z problemami. Organizacje pozarządowe współpracują z instytucjami publicznymi, ale wiele działań wykonują także bez finansowego wsparcia ze strony sektora publicznego.

1. 8. 1. Prognoza zmian w obszarze współpracy z sektorem pozarządowym w zakresie objętym diagnozą, ocena skali potrzeb.

Organizacje pozarządowe należą do najważniejszych podmiotów integrujących społeczność lokalną. Analizując przedmiotowy przedział czasowy współpracy powiatu tomaszowskiego z organizacjami pozarządowymi można wysunąć wniosek, że zasięg współdziałania odbywa się w coraz szerszym zakresie. Liczba nowo powstałych stowarzyszeń i fundacji stale rośnie i obejmują one swoją działalnością coraz więcej sfer zadań publicznych stając się rzeczywistym partnerem administracji publicznej w ich realizacji. Postępujący rozwój społeczeństwa obywatelskiego oraz rosnąca świadomość społeczna obywateli, a także powstawanie nowych możliwości pozyskiwania środków finansowych pozwalają wysunąć wniosek, że liczba organizacji pozarządowych może rosnąć. Również środki finansowe przeznaczone z budżetu powiatu na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe corocznie ulegają zwiększeniu.

Można jedna zauważyć również wiele problemów, które stale utrudniają funkcjonowanie wzajemnej współpracy. Jest to m. in. kwestia braków kadrowych po obydwu stronach, trudności z dotarciem do wielu stowarzyszeń z powodu nieaktualizowania danych teleadresowych lub braku siedziby. Można zauważyć również brak dialogu i współpracy pomiędzy samymi organizacjami pozarządowymi z terenu powiatu dla realizacji zadań o szerszym zakresie.

Trudności w pozyskiwaniu środków zewnętrznych utrudniają znacznie funkcjonowanie organizacji pozarządowych, niewielka liczba podmiotów stara się o

pozyskanie dotacji państwowych lub innych źródeł finansowania. Często największym źródłem finansowania podejmowanych przez stowarzyszenia działań są środki publiczne pochodzące z realizacji zadań zleconych lub wspieranych przez powiat tomaszowski. Samorząd traktowany jest przez organizacje głównie jako źródło finansowania przedsięwzięć, rzadko jako realny partner w działaniu. Władze samorządowe zapraszane są do udziału w przedsięwzięciach zazwyczaj w roli patrona honorowego lub fundatora nagród. Ponadto zdarza się, że stowarzyszenia nie rozumieją sensu działalności pożytku publicznego i podejmowane przez nie inicjatywy ograniczają się tylko do kręgu członków danej organizacji, a nie szerszej społeczności.

Wprowadzenie w 2020 r. stanu pandemii COVID-19 i wynikających z niej obostrzeń dodatkowo osłabiło wiele organizacji. Wielu działań planowanych przez organizacje nie udało się zrealizować. Epidemia spowodowała, że nie udało się osiągnąć części zakładanych rezultatów i wskaźników zadań z uwagi na ograniczenia w udziale odbiorców zadania. Znaczny problem w działalności organizacji pozarządowych wynika również z konieczności ponoszenia bieżących kosztów utrzymania. Część organizacji utraciła płynność finansową z powodu m.in. braku wpływów od uczestników niezrealizowanych działań czy utraty dużej części wpływów od darczyńców i sponsorów (najczęściej przedsiębiorców, którzy sami borykają się w obliczu pandemii z problemami finansowymi).

Biorąc pod uwagę problemy, jakie pojawiają się na płaszczyźnie współpracy powiatu tomaszowskiego z sektorem pozarządowym, należy przyjąć, że działania powinny koncentrować się na wspieraniu aktywności społecznej wśród mieszkańców i promowaniu inicjatyw oddolnych. Ze względu na często ograniczone środki finansowe należy kłaść nacisk na pozafinansowy wymiar współpracy (m.in. na doradztwo, wymianę informacji, szkolenia, konferencje), której efekty niejednokrotnie mogą przewyższać rezultaty osiągane jedynie przy wykorzystaniu zasobów finansowych. Odpowiednio wspierany i wykorzystany potencjał kompetentnego sektora pozarządowego może przyczynić się do zmniejszenia problemów społecznych w powiecie tomaszowskim.

2. ZADANIA SAMORZĄDU POWIATOWEGO W OBSZARZE POLITYKI SPOŁECZNEJ W ŚWIETLE WŁASCIWYCH PRZEPISÓW.

2.1 Rynek pracy

Zgodnie z ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 poz. 1409 ze zmianami) do zadań samorządu powiatu w obszarze **rynku pracy na**leży:

- opracowywanie i realizacja programu promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy stanowiącego część powiatowej strategii rozwiazywania problemów społecznych;
- udzielanie pomocy bezrobotnym i poszukującym pracy w znalezieniu pracy przez pośrednictwo pracy i poradnictwo zawodowe;
- kierowanie bezrobotnych do realizatora działań aktywizacyjnych, któremu marszałek województwa zlecił wykonywanie działań aktywizacyjnych;
- rejestrowanie bezrobotnych i poszukujących pracy;
- ustalanie profili pomocy dla bezrobotnych;
- inicjowanie, organizowanie i finansowanie usług i instrumentów rynku pracy;
- inicjowanie, organizowanie i finansowanie szkoleń i przygotowanie zawodowego dorosłych;
- inicjowanie i realizowanie przedsięwzięć mających na celu rozwiązanie lub złagodzenie problemów związanych z planowanymi zwolnieniami grup pracowników z przyczyn dotyczących zakładu pracy;
- współpraca z gminami w zakresie upowszechniania ofert pracy i informacji o usługach poradnictwa zawodowego, szkoleniach, przygotowaniu zawodowym dorosłych, stażach, organizacji robót publicznych oraz prac społecznie użytecznych, realizacji Programu Aktywizacja i Integracja oraz o zatrudnieniu socjalnym;
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków oraz innych świadczeń z tytułu bezrobocia;
- opracowywanie i realizowanie indywidualnych planów działania;
    - realizowanie projektów w zakresie promocji zatrudnienia, w tym przeciwdziałania bezrobociu, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej

bezrobotnych, wynikających z programów operacyjnych współfinansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Pracy;

- organizacja i realizowanie programów specjalnych;
- realizowanie programów regionalnych na podstawie porozumienia zawartego z wojewódzkim urzędem pracy.

2.2. Ochrona zdrowia

Zakres działania i zadania powiatu określają między innymi dwie główne ustawy:

- ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (tj. Dz. U. z 2020 r., poz. 920). Zgodnie z art. 4, ust.1, pkt.2 tejże ustawy powiat wykonuje określone ustawami zadania publiczne o charakterze ponadgminnym w zakresie promocji ochrony zdrowia,
- ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (tj. Dz.U. z 2020 r., poz.1398).

Zadania powiatu w zakresie **ochrony zdrowia** można podzielić na:

- realizacja zadań własnych w zakresie zapewnienia równego dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej wynikających z ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (tj. Dz. U. z 2020 r. poz.1398), między innymi: pobudzanie działań na rzecz indywidualnej i zbiorowej odpowiedzialności za zdrowie i na rzecz ochrony zdrowia; opracowywanie i realizacja oraz ocena efektów programów zdrowotnych wynikających z rozpoznanych potrzeb zdrowotnych i stanu zdrowia mieszkańców powiatu, inicjowanie, wspomaganie i monitorowanie działań lokalnej wspólnoty samorządowej w zakresie promocji zdrowia i edukacji zdrowotnej prowadzonych na terenie powiatu.

- udział w realizacji zadań z zakresu ochrony zdrowia psychicznego, w tym dzieci i młodzieży, zgodnie z ustawą z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (tj. Dz. U. z 2020 r., poz. 685).

- ustalanie rozkładu godzin pracy aptek ogólnodostępnych, co wynika z ustawy z dnia 6 września 2001 r. Prawo farmaceutyczne (tj. Dz. U. z 2020 r., poz. 944).

2.3. Pomoc społeczna

Do podstawowych zadań powiatu z zakresu **pomocy społecznej** należy:

- opracowanie i realizacja powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, wspierania osób niepełnosprawnych i innych, których celem jest integracja osób niepełnosprawnych i grup szczególnego ryzyka-po konsultacji z właściwymi terytorialnie gminami;
- przyznawanie pomocy pieniężnej na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki osobom opuszczającym domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze, organizowanie także innego, pozafinansowego wsparcia w tym poprzez zapewnienie miejsc w mieszkaniach chronionych.
- prowadzenie i rozwój infrastruktury domów pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym oraz umieszczanie w nich skierowanych osób oraz
- prowadzenie i rozwój infrastruktury ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

2.4. Piecza zastępcza

Do podstawowych zadań powiatu z zakresu **pieczy zastępczej** należy:

- opracowanie i realizacja 3- letnich powiatowych programów dotyczących rozwoju pieczy zastępczej, zawierających między innymi coroczny limit rodzin zastępczych zawodowych;
- zapewnienie dzieciom pieczy zastępczej w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka oraz w placówkach opiekuńczo – wychowawczych;
- organizowanie wsparcia, finansowego i pozafinansowego, osobom usamodzielnianym opuszczającym rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka oraz placówki opiekuńczo –wychowawcze i regionalne placówki opiekuńczo – terapeutyczne, przez wspieranie procesu usamodzielnienia, w tym poprzez zapewnienie miejsc w mieszkaniach chronionych;

- tworzenie warunków do powstawania i działania rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka i rodzin pomocowych;
- prowadzenie placówek opiekuńczo – wychowawczych oraz placówek wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym;
- organizowanie szkoleń dla rodzin zastępczych, prowadzących rodzinne domy dziecka i dyrektorów placówek opiekuńczo – wychowawczych typu rodzinnego oraz kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka lub pełnienia funkcji dyrektora placówki opiekuńczo – wychowawczej typu rodzinnego;
- organizowanie wsparcia dla rodzinnej pieczy zastępczej, w szczególności przez tworzenie warunków do powstawania grup wsparcia i specjalistycznego poradnictwa;
- finansowanie:

– świadczeń pieniężnych na rzecz dzieci przebywających w pieczy zastępczej,
– pomocy przyznawanej osobom usamodzielnianym opuszczającym zasoby pieczy zastępczej,
– szkoleń kandydatów do prowadzenia zasobów pieczy zastępczej oraz osób prowadzących zasoby pieczy zastępczej.

2.5 Rehabilitacja zawodowa i społeczna

Celem **rehabilitacji zawodowej** osób niepełnosprawnych jest ułatwienie osobie niepełnosprawnej uzyskania i utrzymania odpowiedniego zatrudnienia i awansu zawodowego przez umożliwienie jej korzystania z poradnictwa zawodowego i pośrednictwa pracy.

Do zadań samorządu powiatowego z zakresu rehabilitacji zawodowej należy:

- udzielanie osobie niepełnosprawnej jednorazowo środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej,
- dofinansowanie do wysokości 50% oprocentowania kredytu bankowego zaciągniętego na kontynuowanie działalności gospodarczej albo na własne lub dzierżawione gospodarstwo rolne,
- zwrot kosztów wyposażenia stanowiska pracy osoby niepełnosprawnej,
- zwrot miesięcznych kosztów zatrudnienia pracowników pomagających pracownikowi niepełnosprawnemu w pracy,

- zwrot kosztów adaptacji pomieszczeń zakładu pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych, adaptacji lub nabycia urządzeń ułatwiających osobie niepełnosprawnej wykonywanie pracy lub funkcjonowanie w zakładzie pracy, zakupu i autoryzacji oprogramowania na użytek pracowników niepełnosprawnych oraz rozpoznania przez służby medycyny potrzeb pracy o których mowa powyżej,
- kierowanie osób niepełnosprawnych na:
  - szkolenia,
  - staż,
  - prace interwencyjne,
  - przygotowanie zawodowe dorosłych,
- udzielanie uprawnionym osobom niepełnosprawnym:
  - bonu na zasiedlenie,
  - bonu szkoleniowego,
  - bonu stażowego.

Celem **rehabilitacji społecznej** jest umożliwienie osobom niepełnosprawnym uczestnictwa w życiu społecznym poprzez:

1) wyrabianie zaradności osobistej i pobudzanie aktywności społecznej;
2) wyrabianie umiejętności samodzielnego wypełniania ról społecznych;
3) likwidację barier, w szczególności architektonicznych, urbanistycznych, transportowych, technicznych, w komunikowaniu się i dostępie do informacji;
4) kształtowanie w społeczeństwie właściwych postaw i zachowań sprzyjających integracji.

<u>Do zadań samorządu powiatowego należy:</u>

- opracowywanie i realizacja programów działań na rzecz osób niepełnosprawnych;
- podejmowanie działań zmierzających do ograniczania skutków niepełnosprawności;
- współpraca z organizacjami pozarządowymi i fundacjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych;
- dofinansowanie:
  - uczestnictwa osób niepełnosprawnych w turnusach rehabilitacyjnych,

- sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych,
- zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze przyznawane osobom niepełnosprawnym,
- likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych, związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych,
- rehabilitacja dzieci i młodzieży,
- dofinansowanie kosztów tworzenia i działania warsztatów terapii zajęciowej.

2.6. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie

Do zadań powiatu z zakresu **przeciwdziałania przemocy w rodzinie** należy w szczególności:

- opracowanie i realizacja powiatowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie;
- opracowanie i realizacja programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie;
- zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia;
- zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach interwencji kryzysowej.

3. CELE STRATEGICZNE, KIERUNKI DZIAŁAŃ, SPOSOBY REALIZACJI ZADAŃ, WSKAŹNIKI REALIZACJI DZIAŁAŃ

	Cel strategiczny	Kierunek niezbędnych działań	Sposób realizacji zadania	Wskaźniki realizacji działań*	Realizator
Rynek pracy	Wzrost aktywności zawodowej mieszkańców powiatu tomaszowskiego, w szczególności osób zagrożonych wykluczeniem społecznym z tytułu długotrwałego bezrobocia	Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych	Realizacja usług i instrumentów rynku pracy	- ilość udzielanych porad zawodowych i informacji zawodowych - ilość osób uczestniczących w stażach, pracach społecznie użytecznych, robotach publicznych, pracach interwencyjnych, doposażeniu/wyposażeniu stanowiska pracy, bonach na zasiedlenie (zatrudnienie)	PUP w Tomaszowie Maz.
		Promowanie przedsiębiorczości	Wspieranie bezrobotnych chcących rozpocząć własną działalność gospodarczą	- liczba przyznanych dotacji na podjęcie działalności gospodarczej, - ilość przyznanych bonów na zasiedlenie w związku podejmowaną działalnością gospodarczą	PUP w Tomaszowie Maz.,
		Prowadzenie edukacji dla dorosłych w zakresie dostosowania kwalifikacji do potrzeb rynku pracy	Współpraca z pracodawcami i instytucjami szkoleniowymi w celu organizacji szkoleń dostosowanych do potrzeb rynku pracy i predyspozycji osób bezrobotnych i pracowników	-liczba zorganizowanych szkoleń dla pracowników i pracodawców oraz osób bezrobotnych, - liczba bezrobotnych uczestniczących w szkoleniach -liczba pracowników i pracodawców	PUP w Tomaszowie Maz., jednostki szkoleniowe, pracodawcy

				uczestniczących w szkoleniach	
Ochrona zdrowia	1. Profilaktyka nadwagi i otyłości	Podejmowanie działań w zakresie zachowań prozdrowotnych dla mieszkańców powiatu tomaszowskiego	1. Bezpłatne badania profilaktyczne, np.: poziom cukru we krwi, badania poziomu cholesterolu, pomiary ciśnienia tętniczego, pomiar wagi ciała 2.Edukacja w zakresie zdrowia poprzez m.in. kształtowanie nawyków prawidłowego odżywiania, motywowanie do aktywności ruchowej, zwiększenie poziomu wiedzy i świadomości o zagrożeniach zdrowotnych wynikających z nadwagi i otyłości- np.: wykłady, prelekcje, pokazy na temat zdrowego żywienia.	Minimum przebadanych 400 osób rocznie Minimum 4 wykłady rocznie	Organizacje pozarządowe Organizacje pozarządowe, placówki oświatowe
	2. Profilaktyka uzależnień	Profilaktyka używania substancji psychoaktywnych	Edukacja dzieci, młodzieży i dorosłych w zakresie używania substancji psychoaktywnych, w tym m.in.: alkohol, opiaty, kanabinole, tytoń, lotne rozpuszczalniki, halucynogeny, dopalacze	Minimum 6 wykładów rocznie	Organizacje pozarządowe, placówki oświatowe
	3.Promocja zdrowia psychicznego.	Profilaktyka i wczesne wykrywanie depresji oraz zaburzeń zachowania wśród dzieci, młodzieży i dorosłych mogących doprowadzić do zaburzeń psychicznych i uzależnień.	Akcje społeczne przybliżające temat zaburzeń psychicznych	Minimum 1 kampania społeczna na rok dotycząca zaburzeń psychicznych	Organizacje pozarządowe,
Pomoc społeczna	1.Zapewnienie odpowiedniego poziomu i zakresu usług o charakterze ponadgminny	Zorganizowanie odpowiedniej liczby miejsc w domach pomocy	Utrzymanie obecnej liczby w domach pomocy społecznej. W zależności od potrzeb zmiana typu jednego z domów poprzez	1. Ilość miejsc w domach pomocy społecznej – zapotrzebowanie na miejsca w	PCPR, Domy Pomocy Społecznej,

	m osobom, które ze względu na wiek lub stan zdrowia nie są zdolne do samodzielnej egzystencji, w tym osób z zaburzeniami psychicznymi. Organizowanie i prowadzenie specjalistycznego wsparcia o zasięgu ponadgminnym osobom z zaburzeniami psychicznymi, nie wymagającym pobytu w placówkach całodobowych	społecznej o zasięgu ponadgminnym dla osób w podeszłym wieku, przewlekle somatycznie chorych oraz z zaburzeniami psychicznymi. Prowadzenie środowiskowego domu samopomocy o zasięgu ponadgminnym dla osób z zaburzeniami psychicznymi	uwzględnienie potrzeb osób chorych psychicznie lub osób z innymi deficytami zdrowotnymi. Utrzymanie obecnego stanu tj. 1 placówka – 30 miejsc.	domach pomocy społecznej (mieszkańcy + oczekujący) 2. Ilość miejsc w ośrodku dziennego wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi – zapotrzebowanie na miejsca w ośrodku (uczestnicy + oczekujący).	Środowiskowy Dom Samopomocy
	2. Integracja społeczna i zawodowa wychowanków opuszczających zasoby inne niż pieczy zastępczej.	Organizowanie doradztwa zawodowego, prawnego, edukacyjnego, wsparcia finansowego oraz pomocy w uzyskaniu zatrudnienia i mieszkania, w tym chronionego.	Analiza możliwości pozyskiwania środków z funduszy unijnych. Realizacja projektów finansowanych/współfinansowanych ze środków, o których mowa. Współpraca (o ile okaże się to możliwe z pracodawcami) i z urzędem pracy. Współpraca z podmiotami budownictwa społecznego.	3.Ilość osób objętych indywidualnym programem usamodzielnienia – ilość osób opuszczających zasoby inne niż piecza zastępcza po uzyskaniu pełnoletności.	PCPR
Piecza zastępcza	1.Zapewnienie wszystkim dzieciom pozbawionym czasowo lub stale możliwości pobytu w rodzinach biologicznych odpowiednich warunków pobytu,	Zorganizowanie wystarczającej ilości miejsc w rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej na terenie powiatu. Organizowanie odpowiednieg	Utrzymanie obecnej ilości miejsc w pieczy zastępczej na terenie powiatu. W zależności od zaistniałych potrzeb, wzbogacanie tych zasobów. Kształtowanie poziomu funkcjonowania powiatowego systemu pieczy zastępczej, przede wszystkim	1. Ilość miejsc w pieczy zastępczej – zapotrzebowanie na miejsca w pieczy zastępczej. 2. Ilość osób/ilość dzieci korzystających ze specjalistyczneg	PCPR, Placówki opiekuńczo – wychowawcze, Rodzinny Dom Dziecka

	wychowania w pieczy zastępczej (przede wszystkim rodzinnej) na terenie powiatu.	o wsparcia i doradztwa specjalistycznego dla osób prowadzących zasoby pieczy zastępczej.	poprzez wsparcie w postaci specjalistycznego poradnictwa, odpowiedniego poziomu finansowania oraz doskonalenie zawodowe.	o poradnictwa.	
	2. Integracja społeczna i zawodowa wychowanków opuszczających pieczę zastępczą.	Zapewnienie odpowiedniego wsparcia finansowego, organizacja wsparcia prawnego, edukacyjnego, oraz pomocy w uzyskaniu zatrudnienia i mieszkania, w tym chronionego.	Analiza możliwości pozyskiwania środków z funduszy unijnych lub innych źródeł. Różnicowanie wsparcia finansowego w zależności od sytuacji wychowanków. Współpraca (w zależności od potrzeb i możliwości) z urzędem pracy i z podmiotami budownictwa społecznego	3. Ilość osób objętych indywidualnym programem usamodzielnienia – ilość osób opuszczających pieczę zastępczą po uzyskaniu pełnoletniości.	PCPR, Placówki opiekuńczo – wychowawcze, Rodzinny Dom Dziecka
Niepełnosprawność (rehabilitacja zawodowa i rehabilitacja społeczna)	Integracja społeczna i aktywizacja zawodowa niepełnosprawnych mieszkańców powiatu rozumiana jako uzyskanie lub odzyskanie zdolności do możliwie samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie.	Aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych	Realizacja usług i instrumentów rynku pracy z wykorzystaniem środków z PFRON, FP i EFS Podjęcie i realizacja działań w kierunku utworzenia zakładu aktywności zawodowej (wspólnie z PCPR).	- ilość udzielanych porad i informacji zawodowych - ilość osób uczestniczących w stażach, pracach społecznie użytecznych, robotach publicznych, pracach interwencyjnych, doposażeniu/wyposażeniu stanowiska pracy, bonach na zasiedlenie (zatrudnienie)	PUP w Tomaszowie Mazowieckim

		Tworzenie miejsc pracy i samozatrudnienia	Współpraca z pracodawcami w zakresie tworzenia miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej oraz rozpowszechnia informacji o możliwościach zatrudniania osób niepełnosprawnych	- liczba utworzonych miejsc pracy oraz miejsc aktywizacji zawodowej - liczba przyznanych dotacji na podjęcie działalności gospodarczej - ilość podjętych inicjatyw na rzecz promocji zatrudnienia i samozatrudnienia osób niepełnosprawnych	PUP w Tomaszowie Mazowieckim
		Organizacja szkoleń dostosowanych do wymogów rynku pracy oraz indywidualnych potrzeb osób niepełnosprawnych	Współpraca z instytucjami szkoleniowymi w celu organizacji szkoleń umożliwiających osobom niepełnosprawnym zdobycie nowych umiejętności i kwalifikacji	- liczba osób niepełnosprawnych uczestniczących w szkoleniu	PUP w Tomaszowie Mazowieckim
		Zapewnienie dostępu do odpowiednich form rehabilitacji społecznej jak największej liczbie niepełnoprawnych	Ustalenie stałych lub doraźnych zasad wyboru zadań do realizacji oraz podziału środków z PFRON. Aplikowanie o środki w ramach programów specjalnych finansowanych z funduszy państwowych lub unijnych.	1. Ilość osób objętych wsparciem – ilość osób ubiegających się o wsparcie 2. Ilość osób objętych wsparciem w ramach programów specjalnych 3. Wielkość środków pozyskanych w ramach programów specjalnych.	PCPR, Stowarzyszenia i Fundacja prowadzące Warsztaty Terapii Zajęciowej, Organizacje społeczne

		Promowanie pozytywnego wizerunku osoby niepełnosprawnej zintegrowanej (pełniącej role społeczne w takim zakresie jak osoby nieobciążone deficytami zdrowotnymi).	Promowanie pozytywnego wizerunku poprzez wykorzystywanie lokalnych mediów (przede wszystkim). Także wykorzystywanie innych sposobów jak strona internetowa własna (powiatu tomaszowskiego lub PCPR), materiały informacyjne (ulotki, broszurki). Także poprzez współdziałanie w tym zakresie z organizacjami pozarządowymi	4. Ilość przypadków promocji (osoby i działania)	PCPR
Przemoc w rodzinie	Ograniczenie rozmiarów zjawiska przemocy w rodzinie w społeczności lokalnej. Minimalizowanie jego negatywnych skutków.	Ułatwianie dostępu do specjalistycznego poradnictwa, szczególnie w sytuacjach kryzysowych emocjonalnie oraz zapewnienie schronienia pokrzywdzonym w wyniku przemocy domowej	Rozszerzenie lu utrzymanie czasu pracy ośrodka interwencji kryzysowej. Zapewnienie schronienia ofiarom przemocy w miejscach do tego przystosowanych np. poprzez wynajmem Prowadzenie programów korekcyjno – edukacyjnych oraz psychologiczno-terapeutycznych	1. Czas pracy ośrodka interwencji kryzysowej i charakter udzielanego wsparcia. 2. Ilość osób korzystających ośrodka interwencji kryzysowej 3. Ilość osób objętych programem korekcyjno – edukacyjnym lub terapeutyczno-psychologicznych.	PCPR
Organizacje pozarządowe */ rozwój społeczeństwa obywatelskiego / rozwój sektora pozarządowego*	1. Wspieranie aktywności społecznej wśród mieszkańców powiatu	Popieranie i umacnianie inicjatyw społecznych, promowanie włączania się obywateli w życie publiczne	- prowadzenie działań informacyjnych na temat organizacji pozarządowych - promocja działalności pożytku publicznego poprzez m.in. prowadzenie Informatora pozarządowego na stronie internetowej powiatu	- liczba nowych zarejestrowanych organizacji pozarządowych	- Wydział Kultury i Promocji Powiatu
	2. Pomoc w poszerzeniu efektywności	Wspieranie organizacji pozarządowyc	- organizowanie i współorganizowanie spotkań	- liczba zorganizowanych spotkań,	- Wydział Kultury i Promocji

	działania organizacji pozarządowych	h w pozyskiwaniu środków zewnętrznych	informacyjnych, konferencji i szkoleń dla organizacji pozarządowych - udostępnianie informacji o możliwościach pozyskiwania środków zewnętrznych na stronie internetowej powiatu, tablicy ogłoszeń oraz innymi możliwymi kanałami - wystawianie rekomendacji / referencji dla organizacji pozarządowych ubiegających się o pozyskanie środków zewnętrznych	konferencji, szkoleń - liczba organizacji pozarządowych biorących w nich udział - liczba wystawionych rekomendacji / referencji dla organizacji pozarządowych	Powiatu - komórki i jednostki organizacyjne powiatu - Powiatowe Centrum Animacji Społecznej
	3. Zwiększenie udziału organizacji pozarządowych we współdecydowaniu o kierunkach rozwoju powiatu	Poddawanie aktów prawa miejscowego do konsultacji społecznych	- ogłoszenie i przeprowadzenie konsultacji społecznych aktów prawa miejscowego zgodnie z obowiązującymi przepisami	- liczba skonsultowanych aktów prawa miejscowego, zgłoszonych uwag i opinii	- Wydział Kultury i Promocji Powiatu - komórki i jednostki organizacyjne powiatu
	4. Wzmacnianie współpracy pomiędzy podmiotami sektora pozarządowego i samorządowego	Aktywna współpraca powiatu z organizacjami pozarządowymi, wspieranie i podejmowanie wspólnych działań	- zacieśnienie współpracy z Powiatową Radą Działalności Pożytku Publicznego - zlecanie zadań publicznych do realizacji przez organizacje pozarządowe	- liczba podejmowanych inicjatyw wraz z PRDPP - liczba zleconych zadań publicznych	- Wydział Kultury i Promocji Powiatu - komórki i jednostki organizacyjne powiatu

*Uszczegółowienie wskaźników realizowanych działań w obszarach:

1) <u>rynek pracy:</u>

Cel strategiczny zostanie zrealizowany jeśli w stosunku do danych bazowych dotyczących 2020 roku zostaną nastąpi:
a) zmniejszenie udziału osób pozostających bez pracy dłużej niż 1 rok w ogóle bezrobotnych dotkniętych długotrwałym bezrobociem;
b) wzrost udziału osób zdobywających kwalifikacje zawodowe mierzony jako wzrost liczby zrealizowanych szkoleń;

c) wzrost liczby udzielonych porad zawodowych (porady i informacja zawodowa);
d) wspieranie przedsiębiorczości poprzez udzielanie jednorazowo środków na podjęcie działalności gospodarczej i bonów na zasiedlenie.

2) pomoc społeczna:
a) wskaźnik nr 1 jest osiągnięty jeżeli wszyscy skierowani zostają umieszczeni w ciągu 3 miesięcy,

b) wskaźnik nr 2 jest osiągnięty jeżeli wszyscy skierowani otrzymują miejsce lub liczba oczekujących jest nie większa niż 5 osób,

c) wskaźnik nr 3 jest osiągnięty jeżeli nakłady finansowe pozwalają na realizację wszystkich obligatoryjnych świadczeń, wszyscy potrzebujący specjalistycznej porady ją otrzymują, a ubiegający się o miejsce w mieszkaniu chronionym je otrzymują w ciągu 3 miesięcy,

3) piecza zastępcza:

a) wskaźnik nr 1 jest osiągnięty jeżeli liczba miejsc w pieczy zastępczej jest równa lub większa niż liczba dzieci skierowanych do pieczy,

b) wskaźnik nr 2 jest osiągnięty jeżeli wszyscy ubiegający się o wsparcie otrzymują je w terminie nie dłuższym niż 3 dni,

c) wskaźnik nr 3 jest osiągnięty jeżeli nakłady finansowe pozwalają na realizację wszystkich obligatoryjnych świadczeń, wszyscy potrzebujący specjalistycznej porady ją otrzymują, a ubiegający się o miejsce w mieszkaniu chronionym je otrzymują w ciągu 3 miesięcy,

4) rehabilitacja zawodowa osób niepełnosprawnych:

Cel strategiczny zostanie zrealizowany jeśli w stosunku do danych bazowych dotyczących 2020 roku nastąpi:

a) wzrost udziału osób zdobywających kwalifikacje zawodowe mierzony jako wzrost liczby zrealizowanych szkoleń;

b) wzrost liczby udzielonych porad zawodowych (porady zawodowe i informacja zawodowa);

-c) wspieranie przedsiębiorczości poprzez udzielanie jednorazowo środków na podjęcie działalności gospodarczej i bonów na zasiedlenie.

5) rehabilitacja społeczna osób niepełnosprawnych:

a) wskaźnik nr 1 jest osiągnięty jeżeli liczba osób objętych wsparciem jest równa liczbie osób ubiegających się o wsparcie,

b) wskaźnik nr 2 jest osiągnięty jeżeli liczba osób objętych wsparciem w ramach programów specjalnych jest równa liczbie osób ubiegających się o wsparcie,

c) wskaźnik nr 3 jest osiągnięty jeżeli wysokość pozyskanych środków jest wystarczająca na zrealizowanie wszystkich potrzeb,

d) wskaźnik nr 4 jest osiągnięty jeżeli w ciągu roku co najmniej dwukrotnie dochodzi do promocji, o której mowa we wskaźniku,

6) przeciwdziałanie przemocy w rodzinie:

a) wskaźnik nr 1 jest osiągnięty jeżeli czas pracy ośrodka oraz charakter (rodzaj) udzielanego wsparcia nie ulegną skróceniu w porównaniu do okresu sprzed 2021 r., z przyczyn zależnych od realizatora strategii,

b) wskaźnik nr 2 zostaje osiągnięty jeżeli wszyscy ubiegający się o wsparcie otrzymują je terminie nie dłuższym niż 3 dni, przy czym nie dotyczy nagłych zdarzeń i przypadków kiedy pomoc udzielana jest niezwłocznie,

c) wskaźnik nr 3 jest osiągnięty jeżeli liczba objętych programem jest równa liczbie ubiegających się o udział w programie.

4. ANALIZA SWOT

Analiza SWOT w obszarze: rynek pracy

Uwarunkowania wewnętrzne	
Mocne strony	**Słabe strony**
• Dostępność funduszy celowych służących aktywizowaniu osób pozostających bez pracy (Fundusz Pracy, PFRON, EFS); • Wzrastająca liczba partnerów społecznych działających na rzecz rozwiązywania problemów rynku pracy; • Duże zasoby pracy; • Dobrze przygotowana kadra publicznych służb zatrudnienia (pod względem merytorycznym i praktycznym) gotowa do profesjonalnego świadczenia usług na rzecz osób pozostających bez pracy oraz pracodawców; • Atrakcyjne położenie geograficzne powiatu (centrum kraju, bliskość ważnych węzłów komunikacyjnych);	• Niska jakość zasobów pracy pozostających w ewidencji osób bezrobotnych; • Brak inwestycji, dzięki którym mogłyby powstawać nowe miejsca pracy; • Niezadowalająca infrastruktura techniczna; • Niedostateczna komunikacja pomiędzy niektórymi gminami a Tomaszowem Maz. – głównym ośrodkiem, gdzie ulokowane są miejsca pracy; • Brak instytucji otoczenia biznesu; • Brak podmiotów ekonomii społecznej
Uwarunkowania zewnętrzne	
Szanse	**Zagrożenia**
• Funkcjonowanie instrumentów stymulujących rozwój samozatrudnienia oraz małych i średnich przedsiębiorstw (dotacje z Funduszu Pracy lub Europejskiego Funduszu Społecznego); • Możliwość budowania dialogu społecznego w celu rozwiązywania problemów rynku pracy; • Swobodny przepływ siły roboczej w ramach Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Unii Europejskiej; • Zwiększona podaż różnorodnych form doskonalenia zawodowego;	• System opieki społecznej ograniczający motywację do podejmowania legalnego zatrudnienia; • Odpływ wykwalifikowanej kadry zmuszonej do migracji zarobkowej; • Wysokie koszty pracy; • Utrzymujący się wysoki poziom „szarej strefy"; • Postępujący proces starzenia się społeczeństwa; • System edukacyjny zbyt wolno reagujący na zmiany zachodzące w obszarze rynku pracy; • Nieznana skala następstw gospodarczych i społecznych spowodowanych pandemią COVID

Analiza SWOT w obszarze: ochrona zdrowia

Uwarunkowania wewnętrzne	
Mocne strony	**Słabe strony**
• Względnie wysoki poziom dostępności zróżnicowanych usług ochrony zdrowia oraz opieki medycznej (funkcjonowanie w granicach powiatu szpitala oraz 36 podmiotów podstawowej opieki zdrowotnej); • Poprawa dostępności oraz jakości usług ochrony zdrowia i opieki medycznej w zakresie lecznictwa szpitalnego w Tomaszowskim Centrum Zdrowia Sp. z o.o.- bieżąca modernizacja, doposażenie szpitala w sprzęt, zwiększenie zakresu świadczonych usług medycznych; • Zakład Opiekuńczo-Leczniczy w ramach TCZ Sp. z o.o.; • Specjalistyczny Szpital Onkologiczny NU-MED w Tomaszowie Mazowieckim (oferowane leczenie radioterapią, chemioterapią, brachyterapią); • Centrum Kardiologii SCANMED w Tomaszowie Mazowieckim (gdzie wykonywane są specjalistyczne zabiegi m.in. koronarografia, angioplastyka wieńcowa, ocena istotności zmian miażdżycowych metodą inwazyjną, ultrasonografia wewnątrznaczyniowa, implantacja kardiostymulatora).	• Systematycznie postępujący proces depopulacji obszaru powiatu; • Systematycznie postępujący proces starzenia się ludności; • Nieprawidłowy styl życia; • Niedostateczna wiedza społeczeństwa na temat profilaktyki i promocji zdrowia (niska świadomość istniejącego problemu); • Małe zainteresowanie badaniami profilaktycznymi; • Niekorzystne działanie czynników społecznych i środowiskowych
Uwarunkowania zewnętrzne	
Szanse	**Zagrożenia**
• Rosnąca popularność programów edukacji prozdrowotnej w przedszkolach i szkołach; • Możliwość ubiegania się o środki zewnętrzne z UE w perspektywie finansów 2021-2027; • Wzrost świadomości pacjentów i zainteresowania zdrowiem i zdrowym stylem życia; • Aktywna działalność organizacji pozarządowych.	• Proces depopulacji województwa łódzkiego oraz postępujące starzenie się mieszkańców; • Brak zainteresowania profilaktyką i promocją zdrowia ze strony mieszkańców powiatu; • Niewystarczające zasoby kadrowe w niektórych grupach zawodowych i specjalnościach medycznych (np. z zakresu psychiatrii, medycyny paliatywnej, geriatrii); • Niewystarczające finansowanie świadczeń zdrowotnych w ramach kontraktów z Łódzkim Oddziałem NFZ

Analiza SWOT w obszarze: rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych

Uwarunkowania wewnętrzne	
Mocne strony	**Słabe strony**
• Dostępność funduszy celowych służących aktywizowaniu osób niepełnosprawnych pozostających bez pracy (Fundusz Pracy, PFRON, EFS); • Wzrastająca liczba partnerów społecznych działających na rzecz rozwiązywania problemów rynku pracy; • Dobrze przygotowana kadra publicznych służb zatrudnienia pracująca z osobami niepełnosprawnymi (pod względem merytorycznym i praktycznym); • Funkcjonowanie organizacji pozarządowych, działających na rzecz osób niepełnosprawnych; • Funkcjonowanie Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego; • Funkcjonowanie warsztatów terapii zajęciowej; • Funkcjonowanie zakładów pracy chronionej; • Funkcjonowanie Środowiskowego Domu Samopomocy dla Osób z Zaburzeniami Psychicznymi;	• Niska jakość zasobów pracy pozostających w ewidencji osób bezrobotnych, w tym osób niepełnosprawnych; • Mała liczba inwestycji, dzięki którym mogłyby powstawać nowe miejsca pracy; • Występowanie barier funkcjonalnych i urbanistycznych w budynkach użyteczności publicznej; • Niska mobilność osób niepełnosprawnych; • Bierność, bezradność postawy roszczeniowe wśród osób niepełnosprawnych; • Niedostateczna komunikacja pomiędzy niektórymi gminami a Tomaszowem Maz. – głównym ośrodkiem, gdzie ulokowane są miejsca pracy; • Mała liczba miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy; • Istnienie stereotypów postrzegania niepełnosprawności wśród społeczeństwa; • Długotrwałe uzależnienie od pomocy społecznej; • Brak zakładów aktywizacji zawodowej;
Uwarunkowania zewnętrzne	
Szanse	**Zagrożenia**
• Funkcjonowanie instrumentów stymulujących rozwój samozatrudnienia oraz tworzenia miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych (finansowanych z PFRON, Funduszu Pracy lub EFS); • Promowanie aktywnych postaw społecznych wśród osób dotkniętych niepełnosprawnością; • Upowszechnianie wiedzy na temat pracy osób niepełnosprawnych; • Kreowanie pozytywnego wizerunku niepełnosprawnego pracownika oraz pracodawcy zatrudniającego osoby niepełnosprawne; • Wzrost poziomu wykształcenia wśród osób niepełnosprawnych; • Prowadzenie działań na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych;	• System opieki społecznej ograniczający motywację do podejmowania legalnego zatrudnienia; • Niska aktywność zawodowa osób niepełnosprawnych; • Niedostateczna wiedza wśród pracodawców w zakresie korzyści wynikających z zatrudniania osób niepełnosprawnych; • Niechęć pracodawców do wprowadzania zmian ułatwiających funkcjonowanie osób niepełnosprawnych w środowisku pracy; • Utrzymujący się wysoki poziom „szarej strefy"; • Wysokie koszty pracy;

• Zwiększona podaż różnorodnych form doskonalenia zawodowego;	

Analiza SWOT w obszarze: piecza zastępcza, pomoc społeczna, rehabilitacja społeczna, niepełnosprawność oraz przeciwdziałanie przemocy w rodzinie

Uwarunkowania wewnętrzne	
Mocne strony	**Słabe strony**
• Dobrze rozwinięta infrastruktura instytucjonalna. • Dobrze rozwinięty system rodzinnej pieczy zastępczej. • Wykwalifikowana kadra jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i pieczy zastępczej. • Aktywne działania organizacji społecznych na rzecz osób niepełnosprawnych..	• Trudności w uzyskaniu odpowiednich warunków lokalowych przez osoby opuszczające pieczę zastępczą. • Trudności w pozyskiwaniu kandydatów do prowadzenia zawodowych rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka. • Nienajlepszy stan niektórych obiektów infrastruktury socjalnej.
Uwarunkowania zewnętrzne	
Szanse	**Zagrożenia**
• Zmniejszająca się liczba dzieci wymagających umieszczenia w pieczy zastępczej. • Perspektywa korzystania ze środków unijnych	• Ograniczone możliwości pozyskiwania tanich lokali mieszkaniowych w dobrym stanie technicznym. • Znaczny stopień uzależnienia od środków pozabudżetowych powiatu.

Analiza SWOT w obszarze: organizacje pozarządowe

Uwarunkowania wewnętrzne	
Mocne strony	**Słabe strony**
• rosnąca liczba organizacji pozarządowych działających na terenie powiatu; • różnorodność obszarów działalności organizacji pozarządowych; • realizacja programów współpracy organizacji pozarządowych z samorządem; • coroczne zlecanie realizacji zadań publicznych organizacjom pozarządowym; • rosnące środki budżetowe powiatu na współpracę finansową z organizacjami; • istnienie Powiatowej Rady Działalności Pożytku Publicznego; • zróżnicowanie form wsparcia organizacji pozarządowych przez stronę samorządową; • obecność organizacji pozarządowych aktywnych w sferze pomocy społecznej i współpracujących z instytucjami pomocy społecznej, • działalność Powiatowego Centrum Animacji Społecznej - wsparcie pozafinansowe i wynajem lokali	• wysoka aktywność tylko niewielkiej ilość istniejących organizacji pozarządowych • słabo rozwinięty wolontariat; • słabe wsparcie organizacyjne, doradcze i finansowe dla funkcjonujących organizacji pozarządowych; • niewystarczająca profesjonalizacja organizacji pozarządowych w realizacji zadań publicznych; • ograniczona znajomość przepisów prawnych przez organizacje pozarządowe; • trudności z dotarciem do części organizacji z powodu braku aktualnych danych teleadresowych; • brak dialogu w ramach sektora pozarządowego; .
Uwarunkowania zewnętrzne	
Szanse	**Zagrożenia**
• aktywna działalność organizacji pozarządowych; • rosnąca świadomość społeczna obywateli; • promowanie inicjatyw społecznych i aktywności obywatelskiej; • wzrost liczby organizacji pozarządowych; • profesjonalizacja organizacji pozarządowych poprzez m.in. możliwości udziału w programach szkoleniowych; • szerokie możliwość pozyskiwania	• niewystarczający dialog pomiędzy samorządem a sektorem pozarządowym; • zbyt skompilowane procedury ubiegania się o środki zewnętrzne; • nieodpowiednie zrozumienie procedur administracyjnych przez organizacje pozarządowe; • ograniczanie współpracy z samorządem tylko do sfery finansowej; •

środków zewnętrznych i wspieranie organizacji w ich pozyskiwaniu; • rozwój pozafinansowych form współpracy; • wzrost roli Powiatowej Rady Działalności Pożytku Publicznego we współpracy międzysektorowej • wzmocnienie działalności Powiatowego Centrum Animacji Społecznej i korzystania z jego oferty przez organizacje pozarządowe •	

5. RAMY FINANSOWE STRATEGII

Środki finansowe na działania zaplanowane w strategii na lata 2021 – 2028 pochodzić będą z:

- budżetu powiatu,
- budżetu państwa w ramach dotacji na dofinansowanie zdań własnych,
- budżetu państwa na realizację zadań zleconych,
- Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz innych celowych funduszy krajowych,
- funduszy europejskich.

Podanie dokładnych wysokości środków koniecznych do realizacji zadań ujętych w strategii nie jest możliwe ze względu na długi okres obowiązywania dokumentu. Za podstawę określenia ram finansowych przyjęto zatem wysokości wydatków ustalone w budżecie powiatu na rok 2021, a na kolejne lata założono 1% wzrostu w stosunku rok do roku. Zakłada się, że cele i działania określone w strategii będą wyznaczały kierunki finansowania polityki społecznej powiatu i będą uwzględniane przy konstruowaniu budżetu w poszczególnych, kolejnych latach. Dokument nie zakłada przy tym tworzenia nowych zasobów w ramach polityki społecznej, takich które wymagałyby dodatkowych znacznych nakładów finansowych (koszty utworzenia i działalności zakładu aktywności zawodowej nie należą do powiatu, a koszty utworzenia kolejnego/kolejnych rodzinnego/rodzinnych domów dziecka nie powinny być istotnie znaczące). Przyjmuje się wobec tego, że wdrożenie i realizacja dokumentu nie wpłynie w istotny sposób na charakter i wielkość wydatków w ramach polityki społecznej oraz rynku pracy, których prognozowane ramy przedstawiają się następująco:

Polityka społeczna *(bez rynku pracy)*:

2021 – 30 814 663 zł

2022 – 31 122 810 zł.

2023 – 31 434 038 zł

2024 – 31 748 378 zł

2025 – 32 065 862 zł.

2026 – 32 386 521 zł.

2027 – 32 710 386 zł.

2028 – 33 037 490 zł.

Rynek pracy:

2021 - 10 521 303 zł

2022 - 10 626 516 zł

2023 - 10 732 781 zł

2024 - 10 840 109 zł

2025 - 10 948 510 zł

2026 - 11 057 995 zł

2027 - 11 168 575 zł

2028 - 11 280 261 zł

Zapisy dokumentu będą obligować i wytyczać kierunki starań o pozyskanie środków zewnętrznych na finansowanie już realizowanych oraz wdrażanie nowych zadań.

6. UWAGI KOŃCOWE

6.1. Podstawy prawne założeń ujętych w dokumencie.

Podstawą prawną do określenia celów i kierunków działań powiatu na najbliższe lata w ramach tych obszarów sfery społecznej, o których mowa w strategii, są następujące akty prawne regulujące zadania samorządu powiatowego:

- ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy,
- ustawa o pomocy społecznej,
- ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,
- ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych,
- ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie,
- ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie,
- ustawa o ochronie zdrowia psychicznego,
- ustawa o zdrowiu publicznym.

6.2. Powiązanie z innymi dokumentami programowymi

Cele strategiczne i kierunki działań określone w strategii uwzględniają treści innych, bardziej szczegółowych w stosunku do strategii dokumentów programowych już przyjętych i realizowanych, a jednocześnie stanowią jedną z głównych podstaw przy opracowywaniu i formułowaniu kolejnych. Do dokumentów takich należą:

- powiatowy program promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy,
- program działań samorządu powiatowego na rzecz integracji społecznej, aktywizacji zawodowej oraz przestrzegania praw osób niepełnosprawnych w powiecie tomaszowskim,
- program rozwoju pieczy zastępczej w powiecie tomaszowskim,
- powiatowy program przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- program współpracy powiatu tomaszowskiego z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego,
- powiatowy program ochrony zdrowia psychicznego

Cele i kierunki działań określone w strategii znajdą także swoje odzwierciedlenie w opracowywanej obecnie „Strategii rozwoju powiatu tomaszowskiego na lata 2021 2030”.

6.3. Monitoring i zasady aktualizacji strategii

Obowiązkiem monitoringu realizacji zadań określonych w strategii obarczeni są wszyscy jej realizatorzy wymienieni w dokumencie. Po zakończeniu każdego roku budżetowego, na podstawie sporządzanej sprawozdawczości, realizatorzy dokonują oceny stopnia realizacji strategii odnosząc się do określonych w dokumencie wskaźników. Wyniki oceny, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie jako koordynator strategii przedkłada corocznie Zarządowi i Radzie Powiatu.

Przyjmując dokument uwzględniono dynamikę procesów społeczno – ekonomicznych lokalnych i pozalokalnych, możliwość zmiany treści innych istotnych dokumentów strategicznych oraz zmian w źródłach finansowania. Wszystkie te uwarunkowania mogą w istotny sposób wpływać na cele i kierunki działań określone w dokumencie, tempo, efektywność realizowanych zadań ttp. Dlatego też zakłada się możliwość i konieczność aktualizacji dokumentu w trakcie jego obowiązywania. Decyzję o podjęciu procesu aktualizacyjnego podejmuje Zarząd Powiatu.

7. SPIS TABEL I WYKRESÓW

1. *Tabela 1. Ludność powiatu tomaszowskiego w latach 2015-2019 według kategorii ekonomicznych - 8*
2. *Tabela 2. Bezrobotni zarejestrowani w PUP w Tomaszowie Mazowieckim w latach 2015-2020 - 8*
3. *Tabela 3. Bezrobotni zarejestrowani w podziale na gminy w latach 2015-2020 - 9*
4. *Tabela 4. Osoby bezrobotne w szczególnej sytuacji na rynku pracy w latach 2015-2020 - 9*
5. *Tabela 5. Bezrobotni zarejestrowani pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok w latach 2015-2020 - 11*
6. *Tabela 6. Podmioty zarejestrowane na terenie powiatu tomaszowskiego wg sektorów własnościowych w latach 2015-2020 - 11*
7. *Tabela 7. Podmioty z terenu powiatu tomaszowskiego wg klas wielkości w latach 2015-2020 – 12*
8. *Tabela 8. Podmioty nowo zarejestrowane według sekcji PKD w powiecie tomaszowskim w latach 2015-2020 - 13*
9. *Tabela 9. Wydatki na aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu oraz na zapobieganie, przeciwdziałanie i zwalczanie COVID-19 w latach 2015-2020 (w zł)- 16*
10. *Tabela 10. Wykaz gabinetów podstawowej opieki zdrowotnej w powiecie tomaszowskim - 18*
11. *Tabela 11. Wykaz placówek z powiatu tomaszowskiego wykonujących badania diagnostyczne - 20*
12. *Tabela 12. Wykaz aptek z terenu powiatu tomaszowskiego – 21.*
13. *Tabela 13. Wykaz punktów aptecznych z terenu powiatu tomaszowskiego - 23*
14. *Tabela 14. Zapotrzebowanie na miejsca w domach pomocy społecznej - 27*
15. *Tabela 15. Zapotrzebowanie na miejsca w Środowiskowym Domu Samopomocy - 27*
16. *Tabela 16. Ilość dzieci w pieczy zastępczej w latach 2015-2020 z uwzględnieniem rodzajów pieczy (stan na 31.12) - 30*
17. *Tabela 17. Struktura rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2015-2020 - 31*
18. *Tabela 18. Ilość i struktura rodzinnej pieczy zastępczej objętych wsparciem koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2015-2020 – 32*
19. *Tabela 19. Struktura instytucjonalnej pieczy zastępczej w latach 2015-2020 - 32*

20. *Tabela 20. Ilość i struktura umieszczenia z rodzin naturalnych dzieci w pieczy zastępczej w latach 2015-2020 - 33*
21. *Tabela 21. Ilość wychowanków pieczy zastępczej objętych programem usamodzielnienia w latach 2015-2020 - 35*
22. *Tabela 22. Ilość mieszkań chronionych i ilość osób korzystających w latach 2018-2020 – 35.*
23. *Tabela 23. Ilość wychowanków korzystających ze wsparcia w ramach programu „Przez studia do integracji „ w latach 2016-2020 - 36*
24. *Tabela 24. Liczba osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w PUP w latach 2015 – 2020 [w osobach] – 39*
25. *Tabela 25. Udział osób niepełnosprawnych bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych zarejestrowanych w PUP w latach 2015 – 2020 [w %] - 40*
26. *Tabela 26. Struktura osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w PUP w latach 2015-2020wgkryterium stopnia niepełnosprawności [w osobach] – 40.*
27. *Tabela 27. Liczba osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w PUP wg kodów niepełnosprawności (stan na dzień 31.12.2020 r.) - 41*
28. *Tabela 28. Struktura wiekowa osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w PUP na dzień 31.12.2020 r. [w osobach] - 41*
29. *Tabela 29. Struktura osób niepełnosprawnych według poziomu wykształcenia zarejestrowanych w PUP na dzień 31.12.2020r. [w osobach] - 42*
30. *Tabela 30. Osoby niepełnosprawne według czasu pozostawania bez pracy pozostające w rejestrach PUP na dzień 31.12.2020 r.[w osobach] - 42*
31. *Tabela 31. Realizowane zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych w latach 2015- 2020 ze środków PFRON - 44*
32. *Tabela 32. Ilość osób/wniosków o wsparcie finansowe złożonych przez osoby niepełnosprawne - zrealizowanych i pozostałych do realizacji z zakresu rehabilitacji społecznej w latach 2015-2020 – 45.*
33. *Tabela 33. Skala przemocy według danych Komendy Powiatowej Policji - 51*
34. *Tabela 34. Skala przemocy według innych podmiotów (liczba ustalonych przypadków noszących znamiona przemocy) - 52*
35. *Tabela 35. Rodzaj poradnictwa specjalistycznego wobec osób dotkniętych problemem przemocy domowej w Ośrodku Interwencji Kryzysowej w latach 2019 – 2020 - 53.*

36. *Tabela 36. Zestawienie dofinansowania z budżetu powiatu tomaszowskiego udzielonego organizacjom pozarządowym w trybie otwartego konkursu ofert w latach 2015-2020 - 56*
37. *Tabela 37. Zestawienie dotacji udzielonych z budżetu powiatu tomaszowskiego w najważniejszych obszarach współpracy z organizacjami pozarządowymi w latach 2015-2020 w zł. - 57*
38. *Tabela 38. Dofinansowanie działalności organizacji pozarządowych na podstawie innych ustaw niż ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w zł.- 58*

1. *Wykres 1. Dynamika spadku liczby ludności w powiecie w latach 2015-2020 - 7*
2. *Wykres 2. Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 2015-2020 - 9*
3. *Wykres 3. Ilość dzieci w pieczy zastępczej w latach 2015-2020 z uwzględnieniem rodzajów pieczy - 30*
4. *Wykres 4. Struktura rodzinnej pieczy zastępczej w 2020 roku - 31*
5. *Wykres 5. Ilość i struktura dzieci w 2020 r. umieszczonych w pieczy zastępczej w innych powiatach, a pochodzących z powiatu tomaszowskiego - 34*
6. *Wykres 6. Wysokość dotacji w latach 2015 – 2020 - 56*